

System i fusket

Skal vi fyrst halde oss med fusk, må vi vite kor grensene går.

FOTO: LISE ASERUD / NTB

Student. Statsråd. Stortingsrepresentant. Det er den korte tidslina til Ingvild Kjerkol, her frå nøkkeloverrekkinga til Jan Christian Vestre i Helse- og omsorgsdepartementet.

Etter ein vinter med mykje politisk drama og akademisk diskusjon rundt plagiat og fusk, kan vi så smått oppsummere og sjå framover. Eg tykkjer dette peikar seg ut som lærdomar: I handsaminga av slike saker må vi ha eit betre samsvar mellom ulike universitet og høgskular, mellom fag og fagtradisjonar, mellom høg og låg, mellom studentar og forskarar. Vi treng ikkje meir heit fordøming, men kjøleg vurdering.

Ifølgje Khrono vart 526 studentar ved norske universitet og høgskular felt for fusk i fjor. Av desse tilhørde så mange som 74 Universitetet i Agder, og 54 av dei vart utestengde. Ved NMBU vart berre to studentar felt for fusk. Desse tala er ikkje nok til å fastslå at dei lokale praksisane i slike saker er ulike, men dei gjev i det minste ein impuls til å stille seg spørsmålet. Det har mellom anna Norsk

studentunion (NSO) gjort, som har vore ein synleg aktør i saker om dette temaet.

Kan vi sikre oss ei konsistent handsaming av (mogelege) fuskesaker? I allfall er arbeidet i gang. Ei arbeidsgruppe under Universitets- og høgskolerådet skal lage framlegg til nye retningslinjer om tilrådd praksis. Grappa skal kartlegge likskapar og skilnader mellom reglementa og praksisane ved ulike universitet og høgskular – heilt frå mistanke om fusk til at sakene eventuelt hamnar hjå ei klagenemnd. Dei skal òg sjå på kva som vert vurdert som fusk. Retningslinjene skal vere klare i juni, og vona er at dei skal gje den enkelte institusjonen hjelp til å vidareutvikle eige regelverk.

Men det spørst om retningslinjer er nok, og mange har peika på det juridiske sporet. Mellom anna har Raudt etterlyst ei definering av «fusk» i universitets- og høgskulelova,

som Stortinget vedtok i vinter. Ifølgje det uforfalska vitnemålet mitt hadde eg rettslære på vidaregåande, men når det kjem til jussen i dette, må eg nokså tidleg melde pass. Men seier nokon ordet juss-nestor, så tenkjer eg på Jan Fridtjof Bernt, professor med forvaltingsrett som felt. I eit innlegg i Khrono la han vekt på at det må vere klare grenser for kva institusjonane sjølve kan definere som fusk. Dette er det lova som må avgjere og ikkje lokale reglement.

Det ser òg ut til at vi treng ei opprydding på ordnivå: Korleis definerer vi strengt eit ord som plagiat? Ordet finst ikkje i universitets- og høgskulelova. Juss-professor Ole-Andreas Rognestad er ein annan ekspert på området, og han er intervjuet i dette bladet (sjå side 4). Rognestad etterlyser meir analytisk stringens i orda vi omgjev oss med om denne tematikken. Han finn dagens bruk av uttrykka plagiat og fusk problematiske, og «fusk» er brukt i universitets- og høgskulelova utan at det er klårt definert. Rognestad meiner desse orda har eit element av «klanderverdighet» i seg, eit slags subjektivt lag oppå det objektive.

Forskerforum har i det siste hatt eit anna tema gåande: Legg studentar for liten innsats ned i studia, og i så fall kvifor? Er dei for opptekne av nøyaktig kva som skal til for å få ein grad eller ein ynskt karakter? Ein del førelesarar meiner mange studentar har blitt i overkant opptekne av det formelle. Det er lett å skjønne at studentane vert skremde av den harde lina til styresmaktene i saker som kan dreie seg om fusk, men vi må vere obs på at pendelen ikkje svingar så sterkt mot nitid formalisme at det ikkje vert att plass og hjernekapasitet til eigne tankar.

Ja, masteroppgåver er sveineprøver, men eg vil til slutt kome med denne dystopien: Sjå føre deg ein enorm datapark med snurrande vifter, gjerne etablert i verneverdig natur. Viftene snurrar, og innhaldet i gigabytane er overproduksjon av tanketome masteroppgåver. Men ein ting skal dei ha: Alle hermetikna er på dei rette stadene.

Kjetil A. Brottveit
Redaktør

«Vi treng ikkje meir heit fordøming, men kjøleg vurdering.»

14 Flukt, flyt og fokus

Hvilke fritidstilbud finnes for akademikere?
– Det første jeg så etter da jeg kom til UiB var hvor jeg kunne spille badminton, sier professor Pascal Dietzel.

26 Det som teller

– Jeg opplever ofte at tellekantdiskusjonen er svart-hvit, sier organisasjonsforsker Ingvild Reymert. Hun mener at ikke alt i academia var bedre før.

30 Smak som fag

– Vi må finne de korrekte, objektive beskrivelsene av vann, sier prosjektleder Josefine Skaret ved Nofima. Der synser de ikke om smak.

34 Sigarettskrin meldt savnet

Et sigarettskrin. Et saltkar. En beltespenne.
Hvor mye forsvinner fra norske museer?

4 Hva er fusk?

– Uttrykk som plagiat og fusk har sterke subjektive elementer også, sier jussprofessor Ole-Andreas Rognstad, som vil rydde i fuskdebatten.

6 Forskning med risiko

Et firma som leide ut klær fikk 23,5 millioner i støtte av Forskningsrådet. Så gikk de konkurs.

9 Aktivist for boikott

– Vi må presse på for å stanse alle institusjonelle forbindelser med israelske universiteter, sier den palestinske aktivisten og akademikeren Omar Barghouti.

10 – Tilbake til steinalderen

Regjeringen vil gjøre profesjonsutdanningene mindre akademiske. Det er som å gå tilbake til steinalderen, mener Christian Thue Bjørndal ved Norges idrettshøgskole.

FASTE SIDER

11 News in Brief

12 Innland

24 Utland

37 Tilbakeblikk

38 20 nøtter

39 Ti kjappe

40 Bøker

44 Kronikk

46 Debatt

48 Gjesteskribenten

49 Informasjon fra
Forskerforbundet

Forskerforum

Nr. 5/2024 – 56. årgang

FAGBLAD OM FORSKNING OG HØYERE UTDANNING

Forskerforum arbeider etter Vær Varsom-plakatens regler for god presseskikk. Den som mener seg rammet av urettmessig publisering, oppfordres til å ta kontakt med redaktøren. Pressens Faglige Utvalg (PFU) er et klageorgan oppnevnt av Norsk Presseforbund som behandler klager mot mediene i presseetiske spørsmål opp mot Vær Varsom-plakaten. Norsk Presseforbund: pfu@presse.no. Forskerforum er medlem av Fagpressen.

UTGIVER: Forskerforbundet, Postboks 1025 Sentrum, 0104 Oslo. Tlf 21 02 34 00

ANSVARLIG REDAKTØR: Kjetil A. Brottveit, kjetil.brottveit@forskerforum.no

REDAKSJONSSEKRETÆR: Julia Loge, julia.loge@forskerforum.no

JOURNALISTER: Lina Christensen, lina.christensen@forskerforum.no

Signy Grape, signy.grape@forskerforum.no | Asle Olav Rønning, asle.olav.ronning@forskerforum.no

KONTAKT REDAKSJONEN: redaksjonen@forskerforum.no

ANNONSER: Salgsfabrikken v/Marie Fjeld.

E-post: annonser@forskerforum.no. Tlf: 91 90 35 97

DESIGN: Concorde Design. TRYKK: Ålgård Offset.

ISSN 0800-1715. Opplag: 21 860

OLE-ANDREAS ROGNSTAD

Professor ved institutt for privatrett ved
Universitetet i Oslo og ekspert
på kildebruk

AKTUELL MED: Mener plagiatdebatten
trenger en ryddesjau

ETTERLYSER OBJEKTIVE FUSKEBEGREP

Jussprofessor Ole-Andreas Rognstad vil rydde opp
i begrepsbruken og reglene om fusk.

Studenter blir ført for retten, og to ministre har gått fra posten sin på grunn av plagiatsaker. Det har brakt fram at universiteter og høyskoler har ulik praksis i bedømmelsen, og nå skal et utvalg i Universitets- og høyskolerådet lage felles retningslinjer. Fra kontoret på Karl Johan har jussprofessor Ole-Andreas Rognstad observert debatten. Han ønsker seg et tydeligere skille mellom den objektive beskrivelsen av hendelsen, og den subjektive vurderingen av intensjonen.

Rognstad har ledet utvalg som har sett på kildebruk, skrevet om plagiat i forskningsetikk for forskere og undervist studenter i god henvisningsskikk i 20 år. Til neste forelesningsrekke kan han bytte ut noen eksempler på utenlandske ministerav ganger med norske, men definisjonen av plagiat som en «kardinalsynd» i forskning står fast.

– I Kjerkol-saken brukes begrepene tekstlighet og plagiat. Kan det være tekstlighet uten kilder, men som ikke er plagiat?

– Ja, på flere plan. For det første er gjengivelser av rene alminneligheter ikke plagiat. Sier man at kong Harald er konge i Norge, er ikke det plagiat selv om mange har skrevet den setningen før. Så kan man diskutere om det skal være en terskel for det som anses som plagiat. Kanskje skal man være litt raus hvis det bare er skrevet av to linjer ett sted. Når vi bruker kraftige uttrykk som plagiat, er det de alvorlige tilfellene det er snakk om.

– Når er det plagiat?

– Plagiat er etter min mening de mer systematiske tilfellene av gjengivelse av andres tekst. Men én viktig ting blir oversett når man snakker om gjengivelse uten henvisning, for det er ikke poenget. Henvisning sier at *innholdet* er hentet fra en annen forfatter. Poenget med tekstplagiat er at det mangler markering av at *teksten* er kopiert fra andre, som å sitere i hermetegn. Det er to forskjellige ting.

– Du sa «systematisk» og «terskel». Er 19 prosent, som i Kjerkol-saken, innenfor, eller er det for mye?

– Jeg er veldig skeptisk til disse prosentanslagene. Du må foreta en konkret vurdering, om du kan se et mønster og at dette er en arbeidsmetode. Tar du 13–14 linjer fra noen, er det for mye.

– Fusk blir ofte brukt som et objektivt begrep, men det har islett av klanderverdighet i seg.

Det havner i min definisjon av plagiat. Men er det ett enkeltstående tilfelle som ikke er gjennomgående i fremstillingen ellers, vil jeg være tilbakeholden med å bruke uttrykket plagiat. For å komme tilbake til prosentene – da jeg så Kjerkol-saken først, hadde man anslått at det var 5–6 prosent likhet. Da var min umiddelbare oppfatning at det var for mange tilfeller. Det er en form for systematikk i arbeidsmetoden som helt klart bryter med normer for bruk av andres tekster. Da kan man være nokså sikker på at det er flere tilfeller av det. Det er helt automatisk at man kommer til å finne mer.

– Så utviklingen i den saken overrasket ikke deg?

– Ikke i det hele tatt. Jeg sa helt fra starten av at dette var problematisk.

– Tilbake til begrepene. Er alt plagiat fusk?

– Plagiat vil være fusk. Uansett.

– Kan man lage en objektiv og operasjonaliserbar definisjon av plagiat, på tvers av fag?

– Ja. Å gjengi andres materiale uten tilstrekkelig markering og henvisning.

– Ja, nettopp. Men du har sagt at det må gjøres noe med fuskebegrepet i universitets- og høyskoleloven?

– Uttrykk som plagiat og fusk har sterke subjektive elementer også. Fusk blir ofte brukt som et objektivt begrep, men det har islett av klanderverdighet i seg. Jeg stiller spørsmålet tilbake: Hva tenker du når du hører ordet «fusk»?

– Eh ... hva jeg tenker? At man har latt som man kan noe man ikke kan?

– Ja. Det ligger en bebreidelse i det. Du har ført noen bak lyset. Kan du så fuske uten å gjøre det med vilje? Sånn som det er nå, har man begreper som har islett av subjektive vurderinger i seg, og så har man subjektive vilkår på toppen. Jeg synes det er bedre når man har en rent objektiv beskrivelse av selve handlingen, og så subjektive vilkår, som fortsettlig eller grovt uaktsomt. Jeg har sett enkelte saker hvor jeg syns at studenter dømmes for strengt.

– Dømmes studenter strengere enn forskere?

– Det er vanskelig å si helt generelt. Det er noen tendenser til at anvendelsen av fuskebegrepene blir for streng og rigid. Selv om forskere og studenter vurderes ut fra ulikt regelverk, kan vi ikke ha en situasjon der forskere blir behandlet mindre strengt enn studentene.

– Er det selvplagiatsaker eller andre saker?

– Det er også noen saker som gjelder vanlig plagiat, der praksis

synes å være litt streng. Men i hvert fall selvplagiatsakene, for de handler om noe annet enn plagiat. Plagiat er å ta ting fra andre og utgi som sitt eget. Sånn sett er selvplagiat en selv-motsigelse. Du kan ikke i utgangspunktet plagiere deg selv, men det er snakk om gjenbruk. Det er veldig få professorer som tas for selvplagiat, men når vi snakker om selvplagiat, så tenker jeg at det egentlig bare passer på forskere, ikke på studentarbeid. For hvis du gjør det som forsker, så er det for å oppnå noen fordeler – du pretenderer at arbeidet ditt er nytt, men så har du publisert det tidligere. Det er en form for lureri.

– Kommisjonen som så på masteroppgaven til Kjerkol og medstudenten, fant tekstlighet, men mente det ikke var fusk, mens nemnden mente det var fusk. Hvordan kan de komme til så forskjellige konklusjoner?

– Jeg mener kommisjonen tar feil. De skiller mellom tekstplagiat og innholdsplagiat. Det virker som de mener at så lenge du tar andres tekster, men ikke originalt innhold, så havner det i en annen kategori, og da er det ikke sikkert at det er plagiat. Det er jeg uenig i. Tar du ut tekst, og på en såpass systematisk måte som det var snakk om i begge disse sakene, så er det plagiat.

– Hva mener du med innholdsplagiat?

– Innholdsplagiat vil typisk være synspunkter, ideer, teorier, innholdet i forskningen. I debatten er det gitt inntrykk av at tekstplagiat er sjuks og slurv. Men det er klart at tar du formuleringer fra andre, så er jo det også bruk av andres arbeid. Selv om innholdet i de tekstene kanskje ikke nødvendigvis behøver å være så originalt, så er selve teksten formulert av andre, som har gjort arbeidet. I opphavsretten er det teksten som er beskyttet. Så tar du tekster fra andre, kan du ikke bare bli beskyldt for plagiat og fusk, men også for å bryte opphavsregler.

– Ja. Er du ganske streng nå?

– Nei, jeg tror ikke jeg er så streng på det der. Jeg har tatt til orde for at man ikke skal være så streng. Det jeg er opptatt av, er at tekstplagiat også er alvorlig. Det er klart at det var et omfang her hvor man kan hevde at det også var opphavsrettsbrudd. Da er det ulovlig, da.

◆ AV JULIA LOGE

■ Ole-Andreas Rognstad viser til forsknings-etikkens retningslinjer: Plagiering bryter med vitenskapens sannhetsforpliktelse.

FOTO: JULIA LOGE

Fikk forskningsstøtte – gikk

NÆRINGSLIV Klesindustrien er en utslippsveresting. Men gründer Sigrun Syverud hadde en idé: å skape et marked for utleie av klær. Ambisjonen var å være et motsvar til bruk-og-kast-mentaliteten og å endre måten man konsumerer på. I 2016 startet hun selskapet Vibrent – tidligere kjent som Fjong.

– Vi hadde store ambisjoner, og kom også langt og løste mange av utfordringene, sier

Syverud. I 2019 fikk selskapet 23,5 millioner kroner fra Forskningsrådets pengepott for forskning i næringslivet (se faktaboks side 8). På det tidspunktet hadde selskapet eksistert i rundt tre år og hadde 2,1 millioner i inntekter fra klesutleie, men de hadde fortsatt ikke tjent penger. Prosjektet startet i januar 2020 og skulle vare til 2023. Med seg på laget hadde de Universitet i Agder (UiA), NMBU og BI.

– Forskningsmidlene går til selskaper som påtar seg risiko det kan være vanskelig å få privat kapital til å finansiere i tilstrekkelig grad, sier Syverud.

Et poeng med Forskningsrådets støtteordninger for næringslivet er at de avlaster risikoen bedrifter tar ved å investere i forskning, opplyser Forskningsrådet i en e-post. Men hva slags risiko tar forskningsinstitusjoner

■ Fjong leide blant annet ut kjoler. Fra venstre gründer Sigrun Syverud, Hanne Elisabeth Høiesen, Tiri Tansø og Ragnhild Bækholt Rogstad.

konkurs

Selskap som leide ut klær, fikk 23,5 millioner kroner fra Forskningsrådet. Men så gikk de konkurs. – Forskning er per definisjon ikke risikofritt, sier Forskningsrådet.

når de inngår samarbeid med bedrifter? Og hva hvis bedriften går konkurs?

– VI HADDE STORE AMBISJONER

Vibrent gikk med solide underskudd på driften hvert år etter at de fikk innvilget millionstøtten, og det toppet seg i 2022 med 11 millioner i minus. I februar i år kastet de inn håndkleet. Ifølge Syverud var årsaken at lan-

seringen i Sverige og Danmark ikke gikk like knirkefritt som de hadde håpet på, og at det var vanskelig å få klesmerker til å samarbeide.

– Det gjorde det vanskelig å oppskalere i Europa, sier Syverud, som er opptatt av å presisere at Vibrent var et risikoselskap, og at styret selv meldte oppbud.

– Det er ikke sånn at vi råket ut for konkursen. Vi så det komme over litt tid at vi ikke nådde målene våre og derfor ikke ville få hentet risikokapital for å satse videre. Støtten fra Forskningsrådet måtte matches med risikoinvesteringer, det var et krav, forteller Syverud, som forklarer at de ønsket å begjære seg konkurs så snart de så hvor det bar hen. Selskapet ville sikre at det var mest mulig midler igjen i konkursboet til å dekke utestående fakturaer, for eksempel til universitetene de samarbeidet med.

Konkursen til tross, forskningsprosjektet har ikke vært helt forgyvet. Ifølge Cristin, portalen for vitenskapelige artikler, har det kommet to vitenskapelige artikler ut av prosjektet. I tillegg er en stipendiat ved UiA i ferd med å ferdigstille en avhandling om bruk av kunstig intelligens i bærekraftig detaljhandel. En måned etter konkursen kom beskjeden om at konkurrenten ReLi kjøpte opp konkursboet.

– Jeg håper forskningen kan benyttes av andre, sier Syverud.

MÅ FINANSIERE DOKTORGRADEN SELV

UiAs oppgave var å utvikle en anbefalingsmotor for å gjøre det enklere for kundene å finne kjolene som falt best i smak. Store nettbukker som Amazon har anbefalingsmotorer bygd på enormt mye data fra mange kunder. Men et klesutleiefirma trenger ikke bare en algoritme basert på at hundre andre har likt det samme, men også at du har klikket på noe lignende før, forklarer prosjektleder og professor i kunstig intelligens, Morten Goodwin.

Midlene fra Vibrent gikk primært til å finansiere en doktorgradsstipendiat som Goodwin er veileder for. UiA har mottatt 1 426 000 kroner fra Vibrent til og med 2022. For 2023 fakturerte de 902 000 kroner som ikke er innbetalt, og som de nå har rettet krav om til konkursboet.

– Sånn er det med konkurs. Advokaten vår anbefalte å ikke foreta noen store betalinger når man nærmer seg konkurs, så vi valgte å vente og la boet gjøre det, forklarer Syverud.

Vibrent rakk å finansiere 13 måneder av stipendiatperioden før de gikk konkurs. Goodwin forteller at forskningen fortsetter,

men at UiA ligger an til å ta kostnaden for resten av doktorgradsløpet selv.

– Den praktiske forskjellen for oss er ikke enorm. Men vi må finne penger et annet sted. Vi er så godt på vei at det er tullete ikke å fortsette, sier Goodwin.

– Det er en viss risiko når man skal samarbeide med en bedrift. Hvordan tenker man på det på forhånd?

– Vi tenkte ikke på det. Vi var klar over at Vibrent var en oppstartsbedrift, så da er det alltid større sannsynlighet for det, sier Goodwin.

NMBU: – IKKE OPPLEVD NOE LIGNENDE

Oppstartsselskapets ambisjoner om et sirkulært klesmarked passet rett inn i NMBUs profil som «bærekraftsuniversitet». En gruppe forskere ved universitetet satte i gang med å undersøke klimaavtrykket til klesutleie og hvordan Vibrent kunne operere mest mulig utslippfritt.

Forskerforum spør Berit Pettersen, administrasjonssjef ved NMBU Handelshøyskolen, om hvilke risikovurderinger de gjorde på forhånd. Hun viser til at det blir lagt stor vekt på bærekraft i samfunnet i dag:

– Dette var et kjempegrønt prosjekt, og prosjektet falt innenfor vårt kompetanseområde og NMBUs strategi. Men det er Forskningsrådet som vurderer forskningssøknader, og i det arbeidet kan de gjøre risikovurderinger opp mot bedriften og ta stilling til om de er solide nok til å gjennomføre et forskningsprosjekt.

NMBU har fortsatt ikke fått betalt 680 000 kroner i personalkostnader for 2022. Forskerforum har snakket med ansatte både i Vibrent og ved NMBU, og den ubetalte fakturaen fremkaller sterke ord og følelser hos begge parter. Mens NMBU Handelshøyskolen mener at Vibrent ikke har betalt, hevder Vibrent at universitetet ikke har gjort jobben sin.

– Vi har ikke opplevd noe lignende gjennom veldig mange år med forskningsprosjekter, og nå står vi med fordringsnummer 21 på en liste med andre som har krav i konkursboet, og avventer beskjed etter bobehandlingen før vi avslutter saken hos oss, sier Pettersen.

– Det blir helt feil å si at vi ikke har betalt, vi har ikke fått levert, i 2022 ble det helt stille fra dem, protesterer Sigrun Syverud, som hevder at de i lang tid har forsøkt å initiere et møte for å løse disputten.

NMBU har kontrakt med Vibrent, ikke

FOTO: JANNIK MØLLER-HANSEN/VC

FOTO: TOM HANSEN/NTB

■ Til tross for millionstøtte fra Forskningsrådet klarte ikke Vibrent å gjøre klesutleie til business. Her fra da daglig leder Sigrun Syverud hadde besøk av daværende kulturminister Trine Skei Grande i 2019.

Forskningsrådet, og får derfor ikke dekket tapet av sistnevnte. Pettersen lurte likevel på om Forskningsrådet har gode nok rutiner for å fange opp økonomiske avvik.

– Forskningsrådet har på tradisjonell måte forholdt seg til sin avtalepartner, men det skulle vært noen mekanismer for å fange opp slikt, sier Pettersen, som viser til at selskapet gikk med underskudd lenge.

KAN KREVE TILBAKE MIDLER

Forskningsrådet har ikke ønsket å stille opp til intervju fordi prosjektet fortsatt er under behandling, men opplyser at det gjenstår 869 000 kroner av potten til Vibrent-prosjektet. De stanset utbetalingene idet Vibrent ga beskjed om at de lå an til konkurs. De opplyser videre at de har mekanismer for å oppdage økonomiske avvik ved at prosjektene forplikter seg til årlige statusrapporteringer, og at alle endringer må rapporteres.

– Er det vanlig at en såpass liten og ny bedrift får så mye i forskningsmidler?

– Leit, sier Morten Goodwin om Vibrent-konkursen. Nå må de teste anbefalingsmotoren de har utviklet for selskapet, på andre måter.

FOTO: OLAV SVALAND

– Offentlig støtte til bedrifter i utviklingsfasen er svært viktig for omstilling av norsk økonomi. Vi gir støtte til mange ulike typer bedrifter: store og små, gamle og nye. Det er villet politikk at unge bedrifter skal få støtte til forskningsbasert innovasjon. Forskning og innovasjon er per definisjon ikke risikofritt, skriver områdedirektør for Innovasjon i næringsliv og offentlig sektor, Anne Kjersti Fahlvik, i en e-post.

– Er det en god idé at selskaper får forskningsmidler før de har vist at de er levedyktige?

– Forskningsrådet tildeler midler til oppstartsbedrifter gjennom ulike støtteordninger, og flere av disse har vokst de siste årene, sier Fahlvik, og nevner norske oppstartsbedrifter som lesebrettprodusenten reMarkable, kreftvaksineselskapet Nykode og Huddly, som leverer videokonferanseutstyr.

– Dersom Forskningsrådet ikke hadde bidratt med «soft funding» til oppstartsbedrifter, hadde Norge hatt færre aktører som ville turt å ta stor risiko

i tidlig fase, sier Fahlvik, som her viser til offentlige tilskudd.

– Selv om en bedrift går konkurs, er det mye kompetanse og læring som forblir i Norge. Mye av denne kompetansen vil andre bedrifter eller FoU-miljøer dra nytte av. Det kan potensielt også bli til nye innovative bedrifter som lykkes.

Ifølge Forskningsrådets kommunikasjonsavdeling er vanlig prosedyre ved konkurs at de stopper utbetalingene og vurderer om midlene er brukt i samsvar med kontrakten. I tilfeller der det er avvik, kan Forskningsrådet vurdere om midler skal kreves tilbake. Da ser de blant annet på prosjektets framdrift.

– Vi kan dessverre ikke kommentere konkrete prosjekter som er under vurdering, inkludert Fjong, skriver Forskningsrådet.

AV LINA CHRISTENSEN

Innovasjonsprosjekt i næringslivet

- Fra 2019 ble Forskningsrådets program BIA (brukerstyrt innovasjonsarena), som Vibrent fikk penger fra, en del av Innovasjonsprosjekt i næringslivet (IPN).
- IPN er bedriftsledede prosjekter med omfattende innhold av forsknings- og utviklingsaktiviteter. Ordningen skal avlaste risiko forbundet med nødvendige investeringer i forskning og utvikling.
- Bedriftene får ikke utbetalt hele det innvilgede beløpet, men får en avtale om at Forskningsrådet dekker deler av kostnadene til FoU-prosjektet. Støttegraden er mellom 30 og 50 prosent og beregnes når bedriften leverer årsregnskap for prosjektet i januar hvert år. Dersom bedriften ikke har hatt kostnader til forskning og utvikling som kan finnes igjen i deres offisielle regnskap, vil prosjektet ikke utløse utbetaling fra Forskningsrådet.
- I forrige søknadsrunde fikk for eksempel bedriftene Norsun AS, Ramms AS, Skyfri Technologies AS og Scatec AS til sammen 31 millioner kroner til prosjekter på solenergi, mens den nystartede bedriften Cartesian AS fikk 7,2 millioner kroner for å videreutvikle sin termiske energilagringsteknologi.

Forsvarer akademisk boikott

Palestinsk forkjemper for akademisk boikott blir oppmuntret av at norske universiteter bryter samarbeid med israelske partnere.

■ Flere norske universiteter har vedtatt å bryte eller legge på is samarbeidsavtaler med israelske universiteter. Bildet er fra en markering til fordel for Palestina i Oslo før i år.

FOTO: FARTIN RUDJORD

ISRAEL OG PALESTINA – Når akademiske institusjoner bidrar til å opprettholde et undertrykkende system, er vi nødt til å handle for å gjøre slutt på institusjonelle bånd til disse, sier den palestinske aktivisten og akademikeren Omar Barghouti.

Han er en av initiativtagerne til den propalestinske bevegelsen Boycott, Divestment and Sanctions (BDS-bevegelsen). Den ble etablert i 2005 og har akademisk boikott av Israel som et av sine krav. Forskerforum snakket med Barghouti i forbindelse med et debattmøte på Universitetet i Oslo (UiO) i vår.

Krav om at norske universiteter skal bryte forbindelsen til israelske samarbeidspartnere, har blitt aktualisert gjennom Israels pågående krig i Gaza. Forskerforum skrev i nr. 4 om hvordan denne debatten splitter akademia i Norge.

Flere universiteter har avsluttet eller lagt på is avtaler om studentutveksling med israelske universiteter. Ingen av dem bruker begrepet akademisk boikott, men kritikere mener at dette i praksis er en boikott.

HEVDER DIALOG IKKE RAMES

BDS-bevegelsen er en av inspirasjonskildene til kravet om å bryte samarbeid med israelske universiteter. Barghouti avviser at akademisk boikott vil bely at fri utveksling av ideer blir

stanset. Han sier at kravet retter seg mot institusjoner, ikke individer.

– Om UiO for eksempel inviterer en israelsk filosof til å holde et seminar, uten noen institusjonell kobling til et israelsk universitet, er det ingenting i BDS som er til hinder for det, hevder han.

Sørafrikanske University of Johannesburg var først ute med å bryte samarbeid med en israelsk partner i 2011. Det er imidlertid ingen universiteter i USA eller Vest-Europa som har gjennomført boikott på institusjonsnivå. Debatten i Norge er betydelig mer Israel-kritisk enn i mange andre land.

På sine egne nettsider framhever BDS-bevegelsen at flere norske universiteter har brutt samarbeidsavtaler med israelske universiteter. Det kan tyde på at den tar disse vedtakene til inntekt for sin sak. Barghouti svarer slik på spørsmålet om bevegelsen er oppmuntret av debatten i Norge:

– Vi er veldig oppmuntret. Men det er ikke nok. Det er ikke et enten-eller. Vi må presse på for å stanse alle institusjonelle forbindelser med israelske universiteter. Men vi forstår at dette er en gradvis, strategisk kamp.

Palestinske Omar Barghouti arbeider for internasjonal akademisk boikott av Israel.

FOTO: ASLE OLAV RØNNING

Du kan ikke hoppe direkte fra A til C, sier Barghouti.

– STRIDER MOT UNIVERSITETETS IDE

Ved UiO har temaet vært diskutert i styret flere ganger det siste halvåret. Kristin Clemet er styremedlem ved UiO, daglig leder i tenketanken Civita og tidligere utdannings- og forskningsminister (H). Hun har i UiO-styret sagt tydelig nei til akademisk boikott. Clemet var ikke på debattmøtet ved UiO der Barghouti deltok, men kjenner BDS-bevegelsens krav og mener det strider mot grunnleggende akademiske verdier.

– Hvem som helst som har sitt virke til knytning til et universitet, kan selvfølgelig mene nøyaktig hva de vil. Men at universitetet som institusjon skal ta stilling, synes jeg virker underlig og i strid med hele universitetets idé, sier Clemet til Forskerforum.

Hun viser til tilsvarende debatt i Danmark og advarer mot at universiteter og kulturinstitusjoner skal presses til å bruke boikott som virkemiddel.

Uavhengig av de prinsipielle sidene ved akademisk boikott mener hun at spørsmål som angår Israel, bør behandles med særskilt varsomhet av hensyn til den jødiske minoriteten i Norge og andre land. Hun legger også vekt på hensynet til ansatte og studenter ved UiO, og viser til at både jøder og palestinere kan være utsatt i en opphetet og betent debatt.

VIL IKKE BOIKOTTE

Universitetet i Stavanger (UiS) har fortsatt en utvekslingsavtale med et israelsk universitet. Marte Cecilie Wilhelmsen Solheim, prorektor for innovasjon

og samfunn, sier at UiS ikke støtter en akademisk boikott.

– Vi ønsker at universitetet skal være en fri arena for samfunnsdebatt. Det er viktig også i krevende tider å holde kontakt med fagmiljøer på tvers av landegrensene, sier hun.

Samtidig har UiS også et aktivt utvekslingssamarbeid med det palestinske An-Najah National University i Nablus på Vestbredden, og har lyktes med å få seks palestinske studenter derfra til Stavanger i år.

◆ AV ASLE OLAV RØNNING

– Fra én grøftekant til en annen

Regjeringen vil gjøre profesjonsutdanningene mindre akademiske, men møter kritikk.

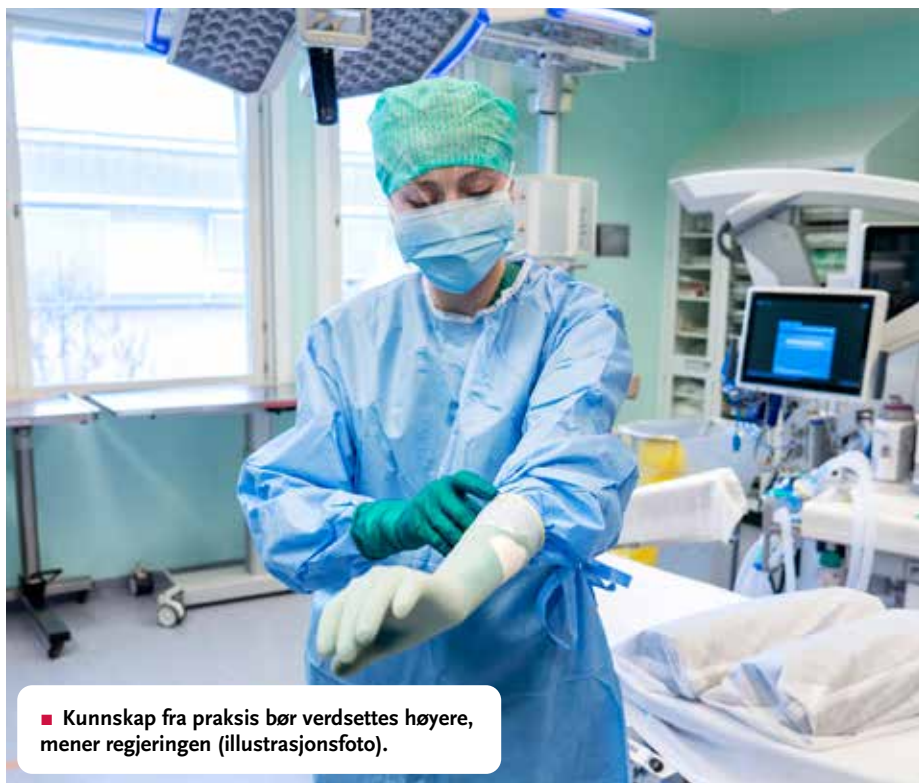

FOTO: GORM KALLESTAD / NTB

■ Kunnskap fra praksis bør verdsettes høyere, mener regjeringen (illustrasjonsfoto).

PROFESJONSUTDANNING Profesjonsutdanningene er i støpeskjeen etter at regjeringen la fram profesjonsmeldingen i april. Der beskrives en ny kurs for utdanningene for lærere, ingeniører og flere helse- og sosialprofesjoner.

– Gjennom en lang utvikling har erfaringskunnskapen kommet for mye i bakgrunnen for den forskningsbaserte kunnskapen, sier forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel.

Han mener at pendelen har svingt for langt i retning akademisering. Hoel vil at profesjonsutdanningene skal styrke sin egenart og legge mer vekt på erfaringer fra praksis. Det skal bli lettere for fagfolk med praktisk erfaring fra yrket, men uten bakgrunn fra forskning, å bli ansatt som førstelektor ved for eksempel lærer- eller sykepleierutdanningen.

Hoel lover også økt handlingsrom for fagmiljøene og vil vurdere flere tiltak for å styrke

praksisperioden i utdanningsløpene. Han kobler endringene med andre grep regjeringen tar, som å redusere kravet til antall doktorgradsprogrammer for å kunne kalle seg universitet.

– TILBAKE TIL STEINALDEREN

Meldingen har fått blandet mottakelse. Flere mener at Hoels virkelighetsbeskrivelse er helt feil. Førsteamanuensis Christian Thue Bjørndal ved Norges idrettshøgskole er blant dem.

– Å skulle skille skarpt mellom teori og praksis og at det er ulike typer kunnskap, er gammeldags. Det finnes gode forskere, og det finnes dårligere forskere. Det finnes gode praktikere, og det finnes dårlige praktikere, sier Bjørndal.

I et leserinnlegg (på side 47) hevder han sammen med sin kollega Lars Harald Eide at profesjonsmeldingen er på ville veier. Bjørndal beskriver det å bevege seg bort fra

forskningsbasert utdanning som å gå tilbake til steinalderen.

Han snakker ut fra erfaring som både lærer, trener og forsker, og mener at utfordringen er å legge til rette for mer praksisnær og profesjonsrettet forskning.

– Skal du styrke profesjonsutdanningene, bør du styrke muligheten til å forske på profesjonsfeltet, sier Bjørndal, som frykter at meldingen vil trekke i motsatt retning.

Han mistenker også departementet for å ønske seg ordninger som er billige i drift, ved å øke andelen ansatte på profesjonsutdanningene som har redusert forskningstid.

IKKE ENTEN-ELLER, MEN BÅDE-OG

Tore Rokkan er leder for Dosentforeningen, en interesseforening som skal styrke førstelektor- og dosentstillinger som karrierevei. Disse stillingene kan få et løft med den nye profesjonsmeldingen.

Foreningen støtter flere av grepene som dagens regjering har gjort i kunnskapssektoren. Rokkan synes imidlertid at den nye meldingen ikke har truffet spikeren på hodet. Han mener at den burde tydeliggjøre betydningen av utviklingsarbeid og innovasjon i møte med praksisfeltet.

– Vi opplever ikke at meldingen finner den tredje posisjonen hvor man omsetter forskning og vitenskapelig arbeid til yrkesfeltet og samfunnets behov. Vi har prøvd å argumentere for et bredere begrep om forskning og utvikling og at dette skjer på forskningsmessige premisser, sier han.

Rokkan aviser at profesjonsutdanning skal være enten praksis eller teori, og mener at regjeringen står i fare for å havne i motsatt grøftekant ved å legge rattet for tungt mot praksis. Han kritiserer meldingen for å være tynn når det gjelder å legge en helhetlig ramme rundt de ulike forslagene.

– Det er behov for en diskusjon om hvordan høgskolene og universitetene kan komme

Profesjonsmeldingen

Stortingsmelding om profesjonsutdanningene. Regjeringen vil

- ◉ legge mer vekt på erfaringsbasert kunnskap
- ◉ gjøre det enklere å ansette på bakgrunn av relevant yrkeserfaring
- ◉ endre krav til fagmiljøer om andel førstekompetanse
- ◉ Meldingen omfatter lærerutdanning, ingeniør- og helse- og sosialfag. Disse utdanningene er underlagt såkalte rammeplaner fra Kunnskapsdepartementet. Rammeplanene skal sikre likeverdig utdanning over hele landet.

tettere på praksis uten å slutte å være vitenskapelige institusjoner, sier han.

I verste fall frykter han en splitting av miljøene på profesjonsutdanningene ved at de som står i førstelektor/dosent-stigen, kan bli skilt fra akademisk utvikling.

UTVIKLER ROM FOR SAMARBEID

NTNU er et av universitetene som har satset tungt på gjensidig samarbeid mellom skole og lærerutdanning. Bård Knutsen er førsteamanuensis ved Institutt for lærerutdanning og faglig leder for Universitetsskolesamarbeidet i Trondheim.

Han er mer velvillig innstilt til regjeringens ambisjoner enn de hardeste kritikerne, men mener at det gjerne kunne vært tydeligere i meldingen hva som legges i begrepet praksisnært.

– Fra mitt ståsted handler det om å gjøre kunnskapen relevant for de kommende lærerne. Det trenger ikke bety at det skal være mindre akademisk, sier Knutsen.

Han viser til arbeidet som gjøres i Trondheim for å bygge ned skiller mellom skole og universitet, blant annet gjennom å bruke gjensidig hospitering og kombinerte stillinger. Han mener at det allerede er et godt spillerom for utvidet samarbeid på felles premisser. Samarbeidet omfatter også felles forskningsarbeid.

– Vi forsker sammen med skolene på hvordan vi kan styrke lærerutdanningen, og hvordan vi sammen kan få en bedre skole, sier Knutsen.

ENDRER OPPTAKSREGLER

Samtidig med profesjonsmeldingen la regjeringen også fram en stortingsmelding om opptakssystemet til høyere utdanning (se faktaboks). Denne meldingen omfatter all høyere utdanning, ikke bare profesjonsutdanningene.

Opptaksmeldingen

Stortingsmelding om opptak til høyere utdanning. Regjeringen vil

- fjerne mange av tilleggspoengene til høyere utdanning
- ta bort kravet om karakteren 3 i matematikk til sykepleierutdanningen
- åpne for dispensasjon fra karakterkrav til lærerutdanningen
- Regjeringen vil ikke innføre nasjonal opptaksprøve som alternativ til å forbedre karakterer fra videregående.
- Meldingen bygger på NOU-en fra opptaksutvalget, ledet av Marianne Aasen.

➤ AV ASLE OLAV RØNNING

Activist defends academic boycott

● Palestinian activist and academic Omar Barghouti is one of the initiative takers behind the pro-Palestinian movement Boycott, Divestment, Sanctions. It was founded in 2005, with the academic boycott of Israel one of its demands. ‘When academic institutions help maintain an oppressive system we need to end institutional ties with them,’ says Barghouti. This question has now become particularly pertinent due to the war in Gaza. Although no Norwegian universities use the term academic boycott, Barghouti finds it encouraging that several of them have suspended ties with Israeli universities.

As a board member at the University of Oslo, however, Kristin Clemet (pictured) is firmly against an academic

PHOTOGRAPH: OLE BERG-RUSTEN / NTB

boycott of Israel, claiming it is contrary to the whole idea of a university. The University of Stavanger prefers to maintain contact with all academic communities at this difficult time. It has an active exchange agreement with both a university in Israel and a Palestinian university on the West Bank.

More practical professional study programmes

● The government signals changes to the education of teachers, engineers and health professionals in its new white paper on programmes of professional study. According to Minister for Research and Higher Education Oddmund Hoel, these programmes have become too academic and there should be more emphasis on practical experience. It will also be easier for experienced professionals without a research background to become associate professors.

The white paper has received a

mixed reaction. Many think that Hoel's portrayal of reality is inaccurate. Christian Thue Bjørndal at the Norwegian School of Sports Sciences says that making a sharp distinction between theory, practice and different types of knowledge is old fashioned. Tore Rokkan, head of Dosentforeningen, thinks there should be more focus on innovation in the field of practice. Bård Knutsen at NTNU is more positive than the hardest critics, but says that knowledge should be made more relevant for student teachers, not less academic.

Calls for clarity in plagiarism criteria

● In light of the recent plagiarism debate, which has seen two government ministers resign and students being taken to court, it is clear that universities apply different criteria in their assessments. A committee will now draw up common guidelines, and law professor Ole-Andreas Rognstad at the University of Oslo has called for the use of objective criteria. He says cheating is often used as an objective term, but it involves an element of blame and subjectivity. According to him, plagiarism is a more systematic reproduction of unreferenced text, and some students have been judged too harshly.

Investigated for ethical breach

● For several years, Professor Filippo Berto at the Norwegian University of Science and Technology was one of the most published researchers in Norway. In the period 2019–2022 Berto had 407.08 publication points. In comparison, Norwegian universities produced on average 1.25 publication points per academic full-time equivalent in 2022, according to Universitetsavisa. But then a British professor began investigating the publications. A total of five articles have now been withdrawn for reasons such as duplicate publication, ‘salamification’, poor referencing practices and one duplicated diagram.

POLITIKK

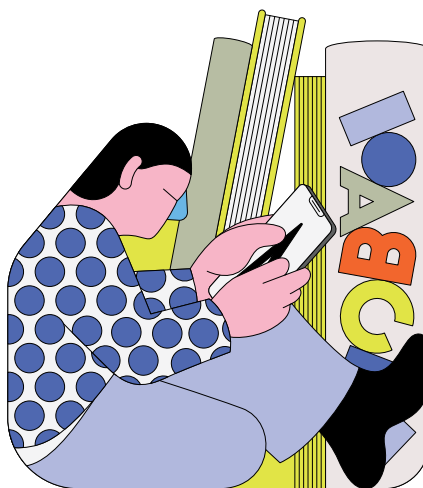
LIKESTILLING IKKE NEVNT

Kunnskapsdepartementet har de siste årene løftet fram likestilling, mangfold og arbeid mot trakassering i tildelingsbrevet til universiteter og høyskoler. Men i 2024 er tildelingsbrevet – et brev fra et departement til en underliggende etat – rensket for likestilling og kjønnsbalanse. Heller ikke arbeid mot trakassering står nevnt. Det eneste som står om mangfold, handler om nedsatt funksjonsevne. – I årets tildelingsbrev ble dette ikke tatt med, men det betyr ikke at vi ikke har forventninger til at sektoren arbeider med likestilling og mangfold, skriver statssekretær Ivar Prestbakmo (Sp) i en e-post til Kif-komiteen.

FORSKNINGSRÅDET

Språksatsing

■ Rundt 90 prosent av den vitenskapelige publiseringen fra norske institusjoner er nå på engelsk. I naturvitenskap og teknologi blir det knapt publisert norskspråklig forskning i det hele tatt. Nå har Forskningsrådet lyst ut inntil 120 millioner kroner til en satsing på senter for norsk språkforskning. Søknadsfristen er 18. september, og tildelingene vil skje tidlig neste år.

ILLUSTRASJON: CAMILO HUINCA/FORSKNINGSRÅDET

MUSEUM

Krever boikott

■ 70 av Nasjonalmuseets ansatte har skrevet under på et opprop om å vise solidaritet med Gaza, blant annet ved å fremme palestinsk kunst. – Vi er bekymret for museets overlevelsessevne i framtiden dersom det ikke tar et tydeligere samfunnsansvar. Museets ledelse kan ikke velge seg en del av visjonen og forkaste resten, sier en talsperson for de ansatte som stiller seg bak oppropet, til NRK. De ber også om at museet, som er Nordens største kunstmuseum, boikotter kunstfaglige og økonomiske forbindelser til israelske institusjoner.

LØNNSOPPGJØR

Hjemme-alene-fest i staten

■ «Ingen» vet hvor fjorårets store lønnstillegg i staten ble av. Nå gjør Norsk Tjenestemannslag (NTL) felles sak med Forskerforbundet og slutter seg til kritikken av manglende oversikt over lønnsutviklingen i staten. – Vi deler Forskerforbundets bekymring om lønnsstatistikken, sier NTL-leder Kjersti Barsok. Hun mener at noen statlige sektorer og virksomheter må ha hatt hjemme-alene-fest på lønnsfronten i fjor.

Les hele saken på [Forskforum.no](https://forskforum.no)

KUTT

Mulig nedbemanning ved HINN

■ Høgskolen i Innlandet må kutte flere titalls millioner kroner i driften til neste år, og det kan bli behov for nedbemanning. Høgskolen får i år overført 1,484 milliarder kroner. Neste år blir summen redusert med cirka 60 millioner kroner, skriver Gudbrandsdølen Dagingen. I dag har høgskolen cirka 1400 ansatte. En reduksjon på 60 millioner kroner tilsvarer kostnadene til cirka 60 årsverk. – Det er vanskelig å utelukke oppsigelser dersom vi ikke finner andre løsninger, står det i informasjonen til de ansatte.

BISTILLINGER

Protesterer mot krav om utlysning

■ Mange med forsker II-stillinger er ansatt gjennom «kallelse», altså uten at stillingen er utlyst. I tillegg kan universitetsstyret delegerer ansettelsen til et underordnet organ, også når stillingen ikke er utlyst. Nå ønsker regjeringen at disse stillingene skal lyses ut, men møter motbør fra de fem største universitetene, ifølge Khrono. – Professor II-ordningen handler om å styrke samspillet mellom universiteter og andre samfunnssektorer, sier Svein Stølen, rektor ved Universitetet i Oslo, til avisen.

FOTO: IWAN BAAH

MANNsutVALGET

Slik vil de få flere menn

■ – Mannsrollen i dag er en annen enn det den en gang var, sa kultur- og likestillingsminister Lubna Jaffery (Ap) da hun presenterte rapporten fra Mannsutvalget i april. Til sammen foreslår utvalget 35 tiltak. De vil bl.a. ha en nasjonal satsing for at flere menn skal velge og gjennomføre helse-, omsorgs- og sosialpedagogiske fag, samt innføre opptaksprøve til kjønnsskjevte fag. I tillegg går de inn for mer forskning på en rekke områder, blant annet menns rolle i familien, kjønns- og klasseforskjeller innen barnløshet og menns helse.

Det ligger mye arbeid bak foredrag. Nå lager Østfold-museene en modell for betaling. Her fra Borgarsyssel Museum i Sarpsborg, som ligger ved ruinen etter St. Nikolas kirke fra omkring 1115.

FOTO: ØSTFOLDMUSEENE / ØVIND ANDERSEN

FORMIDLING

VURDERER PRISSETTING AV FOREDRAG

Ansatte ved Østfoldmuseene får stadig flere spørsmål om å holde foredrag. Ledelsen har erfart at de ansatte håndterer forespørsler ulikt. Derfor har museet satt ned en arbeidsgruppe som skal legge fram et forslag til en «felles praksis» for ledelsen. – Vi skal ikke lage noen fasit, men noen retningslinjer som vi skal ha som utgangspunkt, sier Marianne Løken, direktør for forskning og utvikling. Tom Oddby, direktør ved Buskerudmuseet, er uenig. – Formidling er en naturlig del av samfunnsoppdraget vårt. Jeg kan ikke se hvordan vi kan forsvare at museer finansiert av det offentlige skal selge tjenester som de allerede er betalt for å gjøre.

Les hele saken på [Forskerforum.no](https://forskerforum.no)

PUBLISERING

Granskes for etikkbrudd

■ I flere år toppet NTNU-professoren Filippo Berto listen over Norges mest publiserte forskere. I perioden 2019–2022 hadde Berto 407,08 publiseringspoeng. Til sammenligning produserte norske universiteter i 2022 i gjennomsnitt 1,25 publiseringspoeng per faglige årsverk, ifølge Universitetsavisa. Men så begynte en britisk professor å granske publikasjonene. Til sammen er nå fem artikler tilbaketrasket, av årsaker som dobbeltpublisering, dårlig henvisningsskikk og salamisering, altså at forskningsfunn som naturlig hører sammen porsjoneres ut i mindre, men flere, artikler.

PRESSEETIKK

Telemarksforskning fikk støtte

■ Telemarksforskning klaget inn avisen Ságat til Pressens Faglige Utvalg (PFU) etter flere saker i Ságat om granskning av samemanntallet. Forskningsinstituttet hadde inngått en forskningsavtale med Sametinget som ble kritisert i Ságat. Instituttet mente de hadde rett til å bidra med korrigerende opplysninger og komme med tilsvarende da de ble utsatt for sterke beskyldninger. Ságat mente at de bare hadde omtalt en faktisk beskrivelse av innholdet i forskningsavtalen. Avisen ble felt i PFU. – Selv om kritikken er rettet mot Sametinget, er det tydelig at forskningsmetoder kritiseres, sa utvalgsmedlem Nina Fjeldheim, ifølge M24.

– Nivået i gruppa er høgt, men dei tek godt imot nye spelarar, seier Aleksandr Popov. Her spelar han double saman med noregsmeister for veteranar, Ingunn Vie Skare.
Foto: Paul S. Amundsen

Fri tid, mi tid

Nokre brukar fritida til å flykte frå jobben og seg sjølv.
Andre nyttar høvet til å jobbe meir.

AV KJERSTIN GJENGEDAL

– Det er ikkje berre at eg får ein pause frå jobben, eg får ein pause frå meg sjølv. Du tenkjer ikkje på anna enn å vinne den ballen.

LIV KRISTIANE BUGGE

– Vil du spele single?

– Eg kan ikkje spele single i dag, eg har eit øydelagt kne.

Lyden av raske fottrinn og smell av fjørballar mot racketar gjallar mellom veggene i idrettshallen på Studentsenteret i Bergen. Vi er på trening med badmintongruppa til universitetets bedriftsidrettslag, ei av dei mest stabile og aktive gruppene i idrettslaget.

– Badminton er ein teknisk idrett, og meir kondisjonskrevjande enn tennis. Ballen kan få ein fart på nesten 500 kilometer i timen,

så ein små springe fort på små flater. Det blir som intervalltrening, seier leiar Liv Kristiane Bugge. I arbeidstida er ho rådgjevar ved Institutt for informasjons- og medievitenskap ved Universitetet i Bergen (UiB).

Mindre organisert idrett

Følgjer ein kunnskapssektoren gjennom media, skulle ein kanskje tru at tilsette ved universitet og høgskular ikkje har fritid. Eller glede i livet. Men når vi leitar litt, finn vi nokre som i det minste har litt av det første,

og der finn dei gjerne mykje av det andre. Slik er det i alle fall for badmintonspelarane på Studentsenteret.

– Eg har spelt det sidan eg var ung, det er liksom «min» idrett, seier Pascal Dietzel, professor i kjemi.

– Det første eg såg etter då eg kom til UiB, var kvar eg kunne spele badminton.

Bugge fortel at dei ikkje treng å rekruttere aktivt. Den som leitar, finn.

– For ein del tilsette som kjem frå land der sporten er meir kjend, er dette gjerne det første dei gjer i lag med andre når dei kjem til Bergen, seier ho.

I bedriftsidrettslaget møtest både vitenskapleg og teknisk-administrativt tilsette. Dei har fleire aktivitetar, frå klatring til skyting, men nokså få registrerte medlemmar: 112, ifølgje siste årsrapport. Curling- og bowlinggruppene vart lagde ned i fjor, og skigruppa ligg i dvale. Til samanlikning har UiB meir enn 4200 tilsette. Aktivitetar der ein bind seg til å møte opp til ei fast tid kvar veke, er blitt mindre populære med tida, trur badmintonspelarane.

– Badmintongruppa har eit stabilt medlemstal sjølv om det er litt gjennomtrekk fordi folk har mellombelse stillingar og dreg vidare. Men eg trur nok det er blitt meir treningsstudioaktivitet, moderne menneske er kanskje meir opptekne av fleksibilitet, seier Bugge.

– Kollegaene mine på instituttet joggar, dei driv ikkje lagidrett, seier Dietzel.

Unnataket, fortel han, er den årlege aktivitetskampanjen Sykle til jobben, arrangert av Bedriftsidretten.

– I fjor var det laget vårt som vann ved UiB, vi får sjå om vi greier å forsvare tittelen no når årets aksjon tek til.

At vaksne driv mindre organisert idrett enn før, er ein generell trend, fortel idrettsosolog og NTNU-professor Arve Hjelseth.

– Ikkje fordi dei trenar mindre, men fordi dei er aktive andre stader enn i idrettslaga. Den tradisjonelle idrettsrørsla, med faste treningar og dugnadar og slikt, er i stor grad ei barne- og ungdomsrørsla, som vaksne er engasjerte i i eigenskap av å vere foreldre, seier han.

– Vi ser at folk er interesserte i forskning, men det er aldri nok tid til å formidle det, seier Ingjald Pilskog. Foto: Kjerstin Gjengedal

– I single prøver ein gjerne å presse motstandaren bakover på bana, slik at han ikkje rekk fram når du brått slår ein kort ball, seier Pascal Dietzel.
Foto: Paul S. Amundsen

– Eg er veldig konkurranseorientert. No øver eg meg på ikkje å la kjenslene styre meg.

ALEKSANDR POPOV

Kva ønsker vi oss av fritidsaktivitetane våre? Noko «heilt anna», ifølgje badmintonspelarane.

– Eg kan kome på trening med hovudet fullt av bekymringar, og når eg kjem ut, er eg ein heilt annan stad, seier Bugge.

– Det er ikkje berre at eg får ein pause frå jobben, eg får ein pause frå meg sjølv. Du tenkjer ikkje på anna enn å vinne den ballen.

Den yngste i gruppa, Aleksandr Popov, stipendiat i informatikk, er samd. Han spelte badminton som tenåring i St. Petersburg og har teke det opp att i Bergen.

– Det hender ein jobbar 10–12 timar om dagen, kanskje ikkje på kontoret, men i hovudet: Du tenkjer på forskinga di og på alt som må ordnast når du kjem til Noreg som innvandrar. Badminton er meditativt. Det er enkle algoritmar: Du slår ballen og prøver å rekne ut korleis han vil bli slått tilbake. Eg er alltid lukkeleg når eg går frå treninga, seier han.

Det hemmelege orkesteret

Denne saka starta rett nok ikkje med idrett. For lenge sidan fanst det ein ung student og journalistpire som spelte fiolin i Universitetets symfoniorkester i Bergen (USO). Vi øvde på Studentsenteret og spelte for alle dei nye studentane på immatrikuleringsksamlinga i Grieghallen kvar haust.

Så vidt eg hugsar, var det ei allment akseptert sanning at det var tilsette og studentar frå Det medisinske fakultetet som dominerte universitetsorkestera. Førstillinga var ikkje heilt utan rot i røyndomen. To gonger, i 1993 og 2010, har forskarar kartlagt den kulturelle aktiviteten til norske legar gjennom Legekårsundersøkelsen, ei regelmessig spørjeundersøking i regi av Legeforskningsinstituttet. Ved siste undersøking oppgav 58 prosent av respondentane at dei kunne spele eit instrument, og 21 prosent at dei øvde regelmessig, noko som ikkje berre er langt høgare tal enn for folk flest, men også høgare enn for andre akademikarar. Fleire legar oppgav å delta aktivt i orkester, kor eller andre musikkgrupper i 2010 enn i 1993, trass i at respon-

Tilbyr institusjonen din organiserte fritidsaktivitetar for tilsette?

ELISABETH E. BORHAUG
personal- og organisasjonsdirektør, Universitetet i Sørøst-Noreg

– Vi har eit velferdsutval på kvar av våre åtte campus som organiserer aktivitetar. Det kan vere alt frå yoga kvar veke til kurs i kajakkpadling. Mi oppleving er at dei blir godt mottekne, og at deltakinga er god.

JAN PETER STENBERG
personal- og organisasjonsdirektør, NMBU

– Vi har eit bedriftsrettslag som tilbyr ulike aktivitetar for tilsette. Dessutan har vi eit kor som tilsette deltek i, men eg har ikkje kjennskap til andre aktivitetar som er organiserte rundt NMBU.

GRO ADSEN SOKN
HR-direktør, Universitetet i Stavanger

– Vi har eit bedriftsrettslag med ulike aktivitetar, dei har nettopp starta med frisbeegolf og turorientering. Og vi har eit kor, og ei populær kunstforeining som kjøper inn og loddar ut kunst til medlemmane.

dentane i mellomtida var blitt både yngre og meir mangfaldige. Og forskarane fann ein signifikant positiv samanheng mellom høg kulturell aktivitet, god eigenopplevd helse og kor tilfreds ein var med jobben og med livet generelt.

Eit halvt liv seinare er det ikkje nokon legedominans å spore i USO Bergen, men orkesteret finst framleis, sjølv om immatrikuleringsfesten er ein saga blott og det knapt finst spor etter orkesteret på nettsidene til UiB. Orkesteret er ope for alle som vil spele symfonisk musikk på amatørnivå i Bergen, og som greier å finne ut kvar det øver. Hemmeleghaldet er likevel ikkje ein medviten strategi.

– Eg fekk vite om orkesteret då det gjekk ut ein e-post til alle UiB-tilsette tidleg i år der dei søkte etter medlemmar, seier Ruth Murgatroyd, som er overingeniør ved Universitetsmuseet.

Ho svara på e-posten. No spelar ho på ein lånt cello, sidan hennar eigen vart igjen heime i England då ho kom til Noreg for sju år sidan.

– Eg sakna å vere i orkester. Eg er jo litt rusten, men det har vore godt å oppdage kor mykje som sit i muskelminnet. Som cellist må ein ofte lese fleire ulike nøklar, og eg var litt nervøs for det, men det går faktisk veldig bra. Men eg har mista den harde huden på fingertuppene. Den må byggast opp att, seier ho.

Også for henne er det viktig at orkesterøvingane er noko heilt anna enn jobben.

– I orkesteret kan du ikkje tenkje på noko anna enn musikken. Det blir ein liten tilfluktsstad.

Pause frå seg sjølv

Kvifor er denne «pausen frå seg sjølv» som både badmintonspelarar og musikarar opplever, så essensiell? Tyske Stefan Kölsch er professor ved Institutt for biologisk og medisinsk psykologi ved UiB, men opphavleg fiolinist. Han forskar på kva musikk gjer med hjernen, kjenslene og kroppen, mellom anna i behandling av personar med Alzheimers sjukdom. Dagen etter møtet med Forsker-

– Eg har mista litt av flyten i dei åra eg ikkje har spelt, men det går betre for kvar veke, seier Ruth Murgatroyd.
Foto: Paul S. Amundsen

forum skal han reise til Wien for å delta på eit symposium arrangert av det austerriske selskapet for musikk og medisin.

– Medan eg er der, skal eg spele trio i lag med ein cellist og ein pianist. Det gler eg meg veldig til, eg har øvd kvar dag i vekevis, seier han.

– For meg er musikken veldig viktig, det gjev meg balanse, avspenning og lukke.

I forskinga si har han sett at den «ut av

deg sjølv»-opplevinga musikken kan gje, er direkte helsebringande.

– Når du gjer noko som ikkje krev full merksemd, byrjar tankane dine å vandre. Og ofte er desse tankane negative. Dei kvernar rundt den fæle eksen, uro for framtida eller opplevingar som har vore traumatiserande, seier Kölsch.

– Det er først dei siste 10–20 åra vi verkeleg har byrja forstå kor usunne slike negative

tankar er. Dei heng saman med auka risiko for hjarte- og karsjukdommar og betennelsestilstandar. Då kan musikk tilby ein veg ut.

Men det er ikkje nok berre å ha musikk på i bakgrunnen, ein må vere aktivt engasjert.

– Til dømes ved å synge til musikken eller telje takter medan ein pustar – det fungerer bra for meg. Eller danse. Vi har nettopp publisert resultat som viser at når folk som blir utsette for smerte, lyttar til musikk og

slår takta samstundes, opplever dei ein mykje større smertereduserande effekt enn om dei berre lyttar.

Han fortel om ein pilotstudie dei har gjort på personar med schizofreni som er plaga av ubehagelege røyster i hovudet.

– Når dei lyttar til musikk og tel takter, blir språk- og minnefunksjonane i hjernen aktiverte, slik at det ikkje blir plass til negative tankar. Til og med personar med posttrau-

matisk stressyndrom kan bruke dette til å skru av flashbacks og skuld kjensle, seier han.

Fellesskap og konkurranse

Pausen frå seg sjølv kan ein få berre ved å lytte aktivt til musikk aleine med øyrepluggane sine. Men ein annan helsebringande effekt – fellesskapskjensla – krev at ein oppsøker eit orkester, ein lagidrett eller noko tilsvarande.

– Det å vere del av ei gruppe er eit veldig sterkt menneskeleg behov, og det kan raskt tilfredsstillast ved å synge, spele eller røre seg til musikk i lag med andre, seier Kölsch.

Også for badmintonspelarane på Student-senteret er utbyttet dei får på treninga, større enn berre den fysiske aktiviteten. Å springe aleine i fjellet er ikkje det same, hevdar dei.

– Tidlegare har eg budd i Serbia, og der spelte eg fotball, vi hadde eit lag og deltok i turneringar, fortel informatikkstipendiaten Popov.

– Der lærte eg kor viktig det er for meg både å vere ein del av eit lag og å konkurrere. Eg er veldig konkurranseorientert. No øver eg meg på ikkje å la kjenslene styre meg. Eg likar at badmintonspelarar kan ta spelet seriøst, men utan å late sinnet ta overhand, slik du kan sjå i tennis, til dømes. Det er ein aristokratisk sport, seier han.

Ingen av dei spelar berre for kosen. Dei vil vinne.

– Vi fører ikkje statistikk, men vi tel poeng, og det er mykje prestisje knytt til det. Eg trur kanskje dei som spelar på konkurransenivå, er meir opptekne av å spele godt når dei er på trening, medan vi er veldig opptekne av å vinne den ballen, det settet, den kampen, seier Liv Kristiane Bugge.

Klassespørsmålet

Sist Statistisk sentralbyrå publiserte tal om kva slags fritidsaktivitetar nordmenn driv med, i 2012, brukte folk med høg utdanning i noko større grad tid på konkurranseidrett og trening enn folk med låg utdanning. Men bruk av reiskap, som ein racket, er også eit kjenneteikn ved overklasseidrett, fortel Arve Hjelseth.

– Tradisjonelt har overklassen drive med idrettar der du ikkje kjem i kontakt med andres kroppssveitte, seier han.

Rett nok har det vore endringar dei siste tiåra, peikar han på. Golf er blitt ein norsk folkesport, medan arbeidarklasseidretten bryting nesten har forsvunne. Men klasse og kulturell kapital er framleis det som i størst grad avgjer kva akademikarar brukar fritida si på.

– Akademikarar har mykje kulturell kapital, og dei er nok eit sjikt som er opptekne av å delta i aktivitetar som har overføringsverdi til andre felt, både for seg sjølve og borna sine. Det er ein samheng mellom skuleprestasjonar og deltaking i organisert idrett. Idrett handlar om disiplin, konsentrasjon og evne til å sette seg mål, og det er ein logikk eg trur i større grad appellerer til folk med kulturell kapital, seier Hjelseth.

Jobben som hobby

Men ikkje alle har behov for å gjere noko heilt anna i fritida. Ingjald Pilskog, førsteamanuensis ved Høgskulen på Vestlandet, er ein av dei som på sett og vis har jobben som hobby. Og ikkje på den måten at helgene må

Strykarane i Universitetets symfoni-orkester brukar ein laurdag formiddag til ekstraøving under dirigent Christian Breistein.
Foto: Paul S. Amundsen

brukast til å skrive artiklar.

– Eg har alltid meint at når eg har fått høve til å tileigne meg så mykje kunnskap, så har eg eit moralsk ansvar for å dele det vidare, seier han.

Pilskog har bakgrunn i fysikk og kjemi, som leia vidare til geovitskap og no til forskning på berekraftsogrepet parallelt med undervising i fysikk, geofag og klimakrise. Men når arbeidsdagen er over, lagar han podkast for den gamle arbeidsplassen sin, Bjerknessenteret, eller han arrangerer offentlege debattmøte om populærvitskap og om universiteta si rolle i samfunnet. Det byrja med at han vart rekruttert til Forum for vitskap og demokrati, eit debattforum ved UiB.

– Eg byrja i forumet då eg var tilsett i Norce, og då var det ein del av jobben. No kan eg ikkje rekne dette arbeidet inn i arbeidstida, men eg har halde fram med det fordi eg meiner det er viktig, seier han.

Forumet arrangerer møte om tema som er viktige for sektoren, frå finansiering og demokratisk styring ved universiteta til forskarens rolle i samfunnsdebatten. Seinare vart Pilskog også hanka inn som medlem i Selskapet til Vitenskapenes Fremme, som rettar seg meir mot eit allment publikum.

– Vi vil skape merksemd rundt god og viktig forskning som skjer i Bergen, få det ut til folk. Vi veit at mange er interesserte. Og eg

– Eg har sagt til kona at dersom eg nokon gong blir dement, må eg få med meg fiolinen på sjukeheimen, seier hjerneforskar Stefan Kölsch. Foto: Gerd Mothes

må vedgå at eg er skuffa over kor lite og dårleg forskingsjournalistikk vi har her i landet, seier han.

– Må gjere noko viktig

Engasjementet har vakse etter kvart som han har lært meir, fortel Pilskog. Gjennom ei skrivegruppe for unge klimaforskarar oppdaga han at populærvitskapleg skriving var eit handverk det gjekk an å lære seg.

– Det opna døra til generell vitskapsformidling, ikkje berre å formidle sjølv, men også leggje til rette for at andre kan gjere det. På Bjerknessenteret hadde dei kurs i å lage podkast. Det var jo ikkje så vanskeleg. Så byrja eg å ta opp møta i Forum for vitskap og demokrati og publisere dei. No går mykje av tida mi til slike aktivitetar.

Når han ein sjeldan gong vil sleppe vekk frå seg sjølv, spelar han rollespel med kameratar. Men med jobb og små barn er det ikkje ofte dei greier å finne tid til det lenger.

– Og eg likar å gå tur eller padle kajakk, men det er ikkje det eg prioriterer. Eg skulle gjerne gjort meir formidlingsarbeid. Vi er her berre ei kort tid, og då må eg gjere det eg tykkjer er viktig.

I idrettshallen tek Pascal Dietzel ein pust i bakken mellom kampane. Han tykkjer det er bra at bedriftsidrettslaget tilbyr eit høve til å treffe folk han ikkje omgåst til dagleg.

– Det trur eg er veldig sunt for ein organisasjon, seier han.

Og når ein først har funne sin gjeng, blir ein der gjerne. Dietzel peikar ut ein av pensjonistane på bana, som er midt i ein kamp. Han har slutta å forske, men spelar framleis badminton.

– Eg har ofte tapt når eg har spelt single mot han. Ein blir ikkje raskare med alderen, men ein får meir erfaring, seier Dietzel. ●

Takk for kampen! Aleksandr Popov, Ingunn Vie Skare og Pascal Dietzel er bitre konkurrentar på bana, men gode vener utanfor.

Slapp av i loungen hvis flyet ditt er forsinket

- SmartDelay+ er inkludert i vår reiseforsikring og gir deg tilgang til flyplasslounge hvis flyet ditt er mer enn én time forsinket.
- Er det ikke lounge på flyplassen, får du kontantutbetaling på 40 euro.
- Du må ha registrert reisen på Smartdelay+ senest 2 timer før planlagt avreise for å få erstatning.

Les mer om fordelene her

Kontakt oss for hjelp med forsikring.
Tlf. 23 11 35 78

● forskerforsikring.no

FORSKER
FORBUNDET

DANMARK

AKADEMIA MEST KI-UTSATT

Forskning og undervisning er arbeidsoppgavene som i størst grad kan overtas av kunstig intelligens, kun slått av juss, viser en undersøkelse fra Danmarks Statistik. Store språkmodeller som ChatGPT er best egnet til å overta kognitive rutineoppgaver, skriver dansk Forskerforum. Derfor er humaniora og samfunnsfag mest utsatt, siden tekstgeneratorene kan brukes til oversettelser, presentasjoner, litteratursøk og faglig formidling. Ifølge artikkelen gir det forhåpentligvis mer tid til de morsomme oppgavene.

FOTO: SHUTTERSTOCK

USA

Avslutter mangfoldsansettelser

■ Siden januar har Texas forbudt tiltak for mangfold, likestilling og inkludering, såkalte DEI-programmer (diversity, equity, inclusion), i høyere utdanning. Derfor har University of Texas sagt opp minst 60 ansatte, ifølge USA Today. 40 av disse jobbet i den nå nedlagte avdelingen for mangfold og samfunnsdeltakelse. Minst 11 slike lover mot mangfolds-programmer er vedtatt, ifølge Chronicle of Higher Education, og de strengeste forbudene er i Texas og Florida, der ingen offentlige midler skal gå til å støtte marginaliserte grupper på universitetene.

BRASIL

Dragkamp om universitetsmidler

■ Brasils president Luiz Inácio Lula da Silva jobber for å få nasjonalforsamlingen til å omgjøre kuttene de har vedtatt i tilskuddene til høyere utdanning og forskning, skriver Nature. I mellomtiden vet ikke universitetene hvordan de skal få betalt for vann, elektrisitet og studiestøtte. Universitetsbudsjettene har blitt kuttet i mange år, og ifølge en rektor ved et universitet i Amazonas må budsjettene økes med 2,5 milliarder reals, tilsvarende 5,2 milliarder norske kroner, for å komme tilbake til nivået i 2017.

FOTO: CASA DE AMERICA

AUSTRALIA

Får betalt for kulturelt merarbeid

■ Murdoch University skal begynne å betale sine ansatte med urfolksbakgrunn når de på grunn av bakgrunnen sin bidrar med ekstrainsats ut over sine ordinære stillinger, skriver kringkasteren SBS. Slik ekstrainsats kan være som rådgivere i spørsmål om urfolk eller som bidragsytere i seremonier og arrangementer som skal anerkjenne Australias urfolk. Dette omtales som en «kulturell byrde» når det er få personer med urfolksbakgrunn på en arbeidsplass.

FOTO: SIMON MAISCH/UNSPASH

HAITI

Nasjonalbiblioteket plyndret

■ Haitis nasjonalbibliotek i hovedstaden Port-au-Prince ble plyndret av væpnede gjenger i begynnelsen av april, opplyser bibliotekets direktør. Bibliotekdirektøren sier «bøllene» tok med seg møblene, men han frykter at også dokumentsamlingen kan bli brent eller ødelagt. I mars ble to universiteter og to helseinstitusjoner angrepet og plyndret. Kriminelle bander har i årevis herjet i Haiti og kontrollerer nå store deler av landet, inkludert hovedstaden Port-au-Prince, men et overgangsråd skal forsøke å gjenopprette ro og orden. (NTB-AFP)

Utendørs undervisning er en del av protestene mot budsjettkuttene for universitetet i Buenos Aires.

FOTO: AP/NATACHA PISARENKO

ARGENTINA

TELLER NED TIL TOM KASSE

Javier Milei poserte med motorsag da han drev valgkamp, for å symbolisere kuttene han ville gjennomføre i offentlig pengebruk, skriver Reuters. Nå er han president, og Universitetet i Buenos Aires, et av Latin-Amerikas beste, sier budsjettene er kuttet med 25 prosent, som tilsvarer 80 prosent hvis man tar høyde for inflasjonen. Ansatte og studenter protesterer, blant annet med en klokke som viser at budsjettet er brukt opp innen utgangen av mai.

POLEN

Mastergradsfabrikk for politikere

■ Anti-korrupsjonspolitiet i Polen anklager Collegium Humanum for å selge falske mastergrader til landets elite innen politikk, forsvar og næringsliv, ifølge University World News. Mot en høy avgift tilbyr skolen mastergrader som bare tar tre måneder, men som gir adgang til toppjobber i Polens statlige selskaper. Flere framtrepende politikere og militære ledere har mastergrad fra denne skolen, og nå ber aktor alle med grader fra skolen om å melde seg eller selv risikere siktelse. Blant politikerne er en statssekretær i utdanningsdepartementet.

STORBRITANNIA

Må fortsatt flytte for å forske

■ Storbritannia ble med i Horisont Europa fra 1. januar, og da EUs forskningsprogram delte ut midler i april, fikk 42 forskere i Storbritannia tilsagn. Men siden tilskuddene er fra 2023-programmet, må forskerne likevel flytte til andre land innenfor forsknings-samarbeidet hvis de vil ha midlene utbetalt, skiver Science Business. Tidligere år har omtrent én av åtte mottakere valgt å flytte, men de kan som alternativ få et kompenserende britisk stipend.

TYSKLAND

Museumsansatt monterte egen kunst

■ En ansatt ved Pinakothek der Moderne i München er sagt opp etter at han hengt opp sin egen kunst på en ledig vegg i tilknytning til en utstilling med blant andre Andy Warhol. Det malplasserte bildet ble oppdaget raskt etter åpning, men fikk henge ut dagen, skriver The Guardian. Ifølge museet har de ikke fått positive tilbakemeldinger om bildet fra besøkende, og den aspirerende kunstneren har trolig ikke fått det gjennombruddet han håpet på.

Tellekantene har mange fordeler, sier Ingvild Reymert¹, som har forsket på dem.

Tallenes fortaler

Organisasjonsforsker **INGVILD REYMER**
i samtale med Bår Stenvik | Foto: Erik Norrud

I de mange samtalen vi har hatt i denne spalten, går noen frustrasjoner stadig igjen, som tellekantene i forskning og Forskningsrådets tildelinger. Ettersom tellekantsystemet skal endres i 2025², er det på høy tid å få noen i tale som faktisk har forsket på disse temaene, for eksempel Ingvild Reymert. Som tidligere politiker for SV kunne man fort tenke at hun var i den humanistiske leiren som er innbitt skeptisk til homo økonomikus-aktige, rigide tallsystemer som skal incentivere mennesker hit og dit. Men den stereotypien blir modifisert av at hun for tiden er instituttleder på Handelshøgskolen ved Oslomet.

– **Hvordan havnet du her?**

– På Handelshøgskolen har vi blant annet økonomer og statsvitere, og vi utdanner også folk i offentlig sektor, det er der min spesialisering er. Men jeg søkte meg hit fordi jeg tror at vi som jobber med studier av offentlig sektor, har mye å lære av de som jobber med bedrifter og næringsliv. Det er ofte de samme mekanismene som fungerer i en organisasjon, og det er det som faglig sett driver meg.

– **Alle forskere vil si at de drives av faglig interesse, men skjer det noe med folk når det også settes et tall på faglige prestasjoner, for eksempel publisering i visse tidsskrift?**

– Det er veldig vanskelig å dokumentere. Jeg tror nok vi alle blir litt påvirket, men at særlig yngre forskere i midlertidig stilling kanskje justerer karrieren sin etter hvor det er lettest å få publisert: «Kanskje jeg skal vente litt med denne forskningsideen til jeg får fast stilling, for den vil ikke umiddelbart gi meg noen publiseringspoeng.»

– Vi skal ikke ha *mindre* styring, jeg tror heller vi må sørge for *bedre*.

¹ Født i 1984. Statsviter fra Universitetet i Oslo. Hun har vært forsker ved Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU) og Institutt for samfunnsforskning. For øyeblikket instituttleder på Handelshøgskolen ved Oslomet. Hun var leder i Norsk Studentunion fra 2008 til 2009. Som SV-politiker har hun vært representant i Oslo bystyre og vara på Stortinget.

² Som Universitets- og høgskolerådet (UHR) opplyser: «Fra 2025 vil forskningsindikatorne, blant dem publiseringsindikatoren, ikke lenger påvirke budsjettene til universitetene og høyskolene.» UHR skriver videre: «Publiseringsindikatoren ... gir oversikt over og innblikk i forskningen og inngår i offisiell statistikk og styring. Regjeringen har sagt at dette skal fortsette selv om indikatoren ikke lenger inngår i finansieringen av universiteter og høyskoler. Kunnskapsdepartementet har derfor gitt publiseringsutvalget i oppgave å utrede videre utvikling av indikatoren.»

– **Dette er kritikken om at tellekantene stimulerer til «plukking av lavhengende frukt» – at de pirker litt i kantene av det som allerede er gjort, i stedet for å forfølge nye, revolusjonerende ideer?**

– Både ja og nei. Det norske tellekantsystemet gir uttelling for kvantitet, men du får også større anerkjennelse av å komme i de tyngre tidsskriftene, og det gjør at du strekker deg litt ekstra.

Reymert sier hun langt på vei vil friskmelde tellekantsystemet:

– Jeg opplever ofte at tellekantdiskusjonen er svart-hvit: «Nå har de tatt over hele academia, nå er det bare tellekanter, og du får ikke jobb hvis du ikke har nådd opp i de viktige tidsskriftene.» Min forskning viser et mer nyansert bilde.

Ifølge Reymerts ph.d. fra 2021 brukes tellekanter først og fremst som en utsilingsmekanisme tidlig i ansettelsesprosessen, og i mindre grad i den faglige vurderingen av kandidatene.

– Når du får 100 søkere, har du ikke sjans til å gå igjennom alle, og da vil det jo være naturlig å se på antall publikasjoner og hvor folk har publisert. Mine studier viser at tellekanter brukes som et supplement og ikke som en erstatning for fagfellevurdering.

I doktorgradsarbeidet fant hun at tellekanter var forholdsvis viktigst ved ansettelser i økonomifaget. I fysikk og informatikk, der de jobber mer i faggrupper, var komiteene mer opptatt av hvorvidt søkeren hadde den rette kompetansen og fagporteføljen og passet inn i forskningsgruppen. Undervisningspotensial var også viktig, og sosiologene la ned mye arbeid i en faglig vurdering av kandidatenes innsendte arbeider. Først og fremst fant hun at det var ansettelseskomiteenes sakkyndige vurderinger som rådde, og at de ikke ble overstyrt av tellekanter.

– Nå er jeg også i den posisjonen at jeg har rekruttert ganske mange selv. For oss er det veldig viktig å være en god underviser, og vi ser på om folk driver med formidling eller har andre erfaringer som er relevante for stillingen. Vi legger også mye vekt på intervjuet.

– **Det er interessant, for intervju er veldig subjektivt sammenlignet med harde tall?**

– Nettopp, og derfor synes jeg det er kjempevanskelig å si hvor viktig intervjuet skal være. Vi må ha et visst innslag av skjønn, men på den andre siden åpner det for å rekruttere egne venner, skjevfordeling, trynefaktor ...

– **Det er lett å ansette sånne som ligner på deg selv?**

– Jeg husker jeg snakket med en professor på Stanford da jeg skrev doktoravhandlingen min, og han sa: «Men Ingvild, på 50-tallet så visste vi om alle og ringte rundt til dem, det var ikke like formelt som det er i dag.» Jeg tror man skal passe seg for å romantisere hvordan det var før. Ja, ting var mer uformelt før, mer akademisk styrt, universiteter var mindre organisasjoner, og ting var mer kollegialt bestemt. Men da var det noen kollegaer som hadde mer makt enn andre.

– **Og da var det også noen som ikke ble oppringt?**

– Ja, og de som argumenterer veldig sterkt mot det nye systemet,

A woman with short blonde hair and glasses, wearing a grey coat and dark pants, is sitting on a circular wooden bench. She is smiling and looking towards the camera. The bench is made of dark wood and has a decorative wooden ring around the base of a tree trunk. The background is a blurred urban setting with a building featuring colorful horizontal slats and a yellow sign that says "GOLD".

■ I rollen som instituttleder har Ingvild Reymert selv fått prøve seg på de ansettelsesprosessene hun tidligere forsket på ved NIFU.

glemmer at det ikke var et maktvakuum på universitetet før, der alt ble rettferdig fordelt mellom likeverdige professorer. Det var kanskje vanskeligere å komme inn for kvinner eller andre med nye ideer, og der kan tellekanter være et objektivt kriterium. Nå kan yngre kvinner slenge i bordet: «Her er mine tall, her er hva jeg har publisert.»

– **Tallene er ærlige?**

– Ja, jeg tenker i hvert fall at disse formelle prosessene har gjort avgjørelsene mye mer organiserte og gjennomsiktede enn de var før.

Reymert fremhever at tallene ikke bare har gjort sitt inntog i akademia.

– Det er åpenbart en del av en større samfunnsutvikling. Kvantitative mål på kvalitet blir brukt i større grad i veldig mange andre sektorer – fra rating av hoteller til spisesteder, og til å se på strømme-tall for musikk. Det er også fordi tallene er mer tilgjengelige enn før. På 90-tallet fantes publiseringstallene bare på CD-rom, tilgjengelige bare for noen bibliometrikere – nå har alle tilgang til tallene.

Av og til kan det virke som det finnes en idé om at det var en slags «gullalder» i akademia, da alt var litt mer løst og ledig. Professorer styrte selv, og det fantes bare plikttoppfyllende sekretærer, ikke en administrasjon som stilte krav. Studentene kunne komme og gå som de ville, og bruke tiden de trengte til sin nødvendige modning og backpackerturer, innimellom filosofiske samtaler og forelesninger.

– **Jeg har hørt at det er mye misnøye med «samlebåndproduksjonen» av studenter, som rushes gjennom systemet for at institusjonene skal få tilfredsstilt sine mål for antall studiepoeng og grader?**

– Sist jeg så denne kritikken, var i en kronikk av Bernt Hagtvet i Klassekampen 2. mars. Jeg syntes det var påfallende at han etterlyste en evaluering av kvalitetsreformen, gitt at NIFU allerede i 2006 gjennomførte en grundig evaluering av den og siden har gjennomført en rekke studier og evalueringer av norsk høyere utdanning. Jeg er uenig i at vi utdanner studenter på samlebånd, og vil stille spørsmål ved ideen om den gamle «gullalderen», iallfall hvis det skulle være tiden rett før innføringen av kvalitetsreformen. Universitetene legger i dag langt mer vekt på å sikre utdanningskvalitet enn i tiden rett før reformen. Vi forventer at ph.d.-studentene publiserer internasjonalt, og det stilles større krav til oppfølging av dem, for eksempel med flere seminarer og arbeidskrav i løpet av semesteret.

– **Jeg studerte i gullalderen, så jeg vet ikke hva «arbeidskrav» er?**

– Lekser. Altså – øvelsesoppgaver du må levere for å bestå et kurs. Så mens du før kvalitetsreformen kunne melde deg opp til fag og bare dukke opp til eksamen noen måneder senere, må studenter i dag jobbe jevnlig gjennom hele semesteret. Studentene har flere innleveringer og mer kontakt med de ansatte enn i tiden rett før kvalitetsreformen. Og det morsomme er at studentene mine etter-spør flere øvelsesoppgaver. Dessverre er vi finansiert på den laveste utdanningskategorien fra Kunnskapsdepartementet, så jeg kan ikke ansette like mange faglærere som det de har på medisin- eller veterinærstudiet. Dermed kan vi tilby mye mindre oppfølging. Det synes jeg er skikkelig leit.

– **Mange opplever at hvem som får tilslag og ikke, er litt bingo.**

– **For lekser og oppfølging er dyrt?**

– Å ansette flere fagansatte er dyrt. Derfor tenker jeg at studentene bør være de første til å hegne om resultatbaserte komponenter som for eksempel studiepoengproduksjon. Det gir et incentiv til universitetene om at vi skal sørge for god nok utdanningskvalitet og sikre at studentene kommer seg gjennom løpet – og at institusjonene som får det til, skal få betaling for jobben de faktisk har gjort. Hvis vi ikke får betalt for den jobben, er jeg redd noen universiteter vil fristes til å kutte i utdanningskvalitet, og

at vi går tilbake til tiden før kvalitetsreformen, da det var mindre oppfølging av studentene.

Reymert har også forsket på forskeres tiltro til fagfellevurdering. Da fant hun ut at forskere stolte mye på vurderingen til fagfeller når det gjaldt tidsskriftpublisering, men ikke så mye når det gjaldt tildeling av forskningsmidler. Det er dels et resultat av at tidsskriftvurdering gjøres av relevante spesialister, mens komiteene til Forskningsrådet består av folk med mer generell kompetanse og det er litt mer tilfeldig hvorvidt det sitter noen i komiteen som har god forståelse av akkurat ditt prosjekt.

– Mange opplever at hvem som får tilslag og ikke, er litt bingo. Og det er det vel også. Det er nok surt å ikke få gjennomslag når du har bygget opp masse rundt et prosjekt, og så må du gå og gjøre noe helt annet.

– **En forsker jeg intervjuet, luftet ideen om å droppe hele Forskningsrådet og bare gi en sum til hver forsker som de disponerer selv, så alle slipper å bruke så mye av tiden sin på søknadsskriving?**

– Søknadsprosessene i Forskningsrådet kan selvfølgelig forbedres, og det har nylig blitt innført løpende søknadsfrister og karantene³. Det vil forhåpentligvis stimulere til at forskere sender inn færre og mer gjennomarbeidede søknader. Men å avvike Forskningsrådet og bare smøre de verdifulle forskningsmidlene jevnt utover til forskere helt uavhengig av om de har prosjekter eller ikke – det er en svært dårlig idé. Selv om det er frustrerende å ikke få tilsagn på en søknad,

3 Søkere til Forskningsrådets FRIPRO-program som får karakterer under gitte grenser, må vente ett eller to år til de kan søke igjen.

■ Ingvild Reymert og resten av ledergruppa ved Oslomet diskuterer sin ferske LinkedIn-side.
– Det er viktig å være der, både for formidling og for rekruttering av nye studenter, sier hun.

er ofte søknadsprosessen verdifull. Gjennom å søke etablerer du et tydeligere forskningsprosjekt. Du får inn samarbeidspartnerne, og du får bedre innsikt i tidligere forskning og hvor du skal hente data. Selv om du ikke fikk tilslag, kan du kanskje jobbe videre med noe av prosjektet.

– **Det er vel litt av fellesnevneren for alle kontroll- og styringsregimer at folk blir nesten mer frustrert av tidsbruken enn av styringen?**

– Ja, for å komme tilbake til rekrutteringsprosessene: Det er en ganske bred evaluering når du kombinerer kvalitative faglige vurderinger, tellekanter og intervju. Hadde vi bare basert oss på én av de tre, ville det blitt feil. Men utfordringen med den bredden er at det tar sykt mye tid. Det er det alle kritiserer. Men vi bruker offentlige midler, så det er åpenbart at vi må vise at vi bruker fellesskapets midler på en god måte.

– **Finnes det noen løsning på det dilemmaet?**

– Jeg opplever at sektoren beveger seg i riktig retning. Det blir lagt mindre vekt på styringsparametere og mer vekt på utviklingsavtaler⁴.

⁴ Reymert utdyper: Finansieringsmodellen har blitt forenklet med færre styringsparametere. Indikatoren for utvekslingsstudenter, publiseringspoeng og eksterne inntekter fra Forskningsrådet og regionale forskningsfond, EU og annen bidrags- og oppdragsfinansiert forskning ble avviklet. Antall finansieringskategorier er redusert for den resultatbaserte uttellingen til studiepoeng. De nye utviklingsavtalene mellom Kunnskapsdepartementet og universitetene og høyskolene er implementert mellom 2016 og 2019. Målet var å «premiere differensiering og kvalitetsforbedring basert på helhetlige vurderinger». Altså går man bort fra å se på enkeltindikatorer, men ser mer på helheten i dialog med universitetene og høyskolene.

Samtidig trenger vi styring, Vi skal ikke ha *mindre* styring, jeg tror heller vi må sørge for *bedre*.

– **Noe av kritikken har vært at når det ikke belønnes å drive offentlig formidling, prioriteres formidlingen bort?**

– Når vi har undersøkt, viser det seg faktisk at forskere formidler: De har kontakt med næringslivet, de er aktive samfunnsdebattanter, de driver etter- og videreutdanning, de oppsøker historielag på Løten. De fleste gjør mye, og de får også ganske mye anerkjennelse for det. Min opplevelse er at de som sier at forskere ikke formidler, har en feil problembeskrivelse.

– **Tror du stemningen blir bedre når tellekantene nå forsvinner fra finansieringsmodellen?**

– Akkurat om publiseringsindikatoren skal være en del av finansieringsmodellen eller ikke, tror jeg har veldig lite å si, for drivkraften til å publisere i de anerkjente tidsskriftene ligger i fagene i seg selv, og det er ikke så mye midler som fordeles til universitetene. Jeg synes også det er interessant at folk omtrent gikk i fakkeltog mot implementeringen av tellekantene i 2006, mens det nå kommer veldig mange høringsinnspill som sier at folk ønsker å beholde dem. Det tror jeg er fordi vi i Norge ikke har implementert dem like hardt som for eksempel England, og fordi vi har beholdt en stor grad av skjønn, for eksempel i rekrutteringsprosesser. Og så tror jeg at noen har følt at publiseringspoengene har vært en anerkjennelse av den forskningsjobben de faktisk gjør. ●

Smaksdommerne

«Smaken er som baken», sies det. Men ikke på Nofima. Der er den objektiv, toptrent og forskningsbasert.

TEKST: JULIA LOGE. FOTO: LINA CHRISTENSEN

Rund og bløt eller tørr og astringent? Vicky Berg skal beskrive smak og munnfølelse for ulike vannprøver.

PROSJEKTLEDER: Josefine Skaret
PROSJEKT: sensorisk analyse av vann
METODE: Smakstesten «Polarisert sanseposisjonering», en test utviklet for å smake på vann
UUNNVERLIG VERKTØY: menneskelig smaks- og luktesans

FOTO: JON ARE BERG JACOBSEN

Tre dager i uken møtes ti damer i et laboratorium på Ås. De utgjør Nofimas profesjonelle sensorikkpanel.

Nå får de utdelt brett med seks små plastglass. I løpet av dagen har dette panelet smakt seg gjennom 18 slike prøver og plassert dem ut fra hvor mye de ligner på tre referanseglass.

Dagens oppgave er ikke lett. Det er nemlig bare vann. Og vann er, per definisjon, smakløst.

Forskerforums journalist og fotograf får også smake noen glass. Det er kanskje en ørliten forskjell, en svak usmak, men ikke lett å sette ord på. For panelet er det enklere. De trener på å være kreative med dette vokabularet hele tiden.

– Vi har sagt hva som kjennetegner hver prøve, altså de viktigste egenskapene. For eksempel plastsmak eller jord, sier smaksdommer Kristin Enger.

– Smeltevann, kanskje, som is som har smeltet, eller kjøleskaps smak. Søtlige syntes jeg noen var, og kanskje kjemiske, sier Vicky Berg i nabobåsen.

Fast ansatte smakere

Nofima har også instrumenter for digitale målinger, men prosjektleder Josefine Skaret forteller at det er den menneskelige oppfatningen som er fasiten når utseende, lukt, smak og tekstur skal bedømmes, for det er de sansene forbrukerne også bruker.

Sensorikkpanelet er unikt i Europa, ifølge Skaret. Andre miljøer som forsker på lukt og smak, bruker kanskje forbrukerpaneler, satt sammen for å teste produkter, eller de bruker egne studenter og forskere som et halvprofesjonelt panel. Men Nofimas gruppe er spesialisert, fast ansatt og med fast arbeidstid. Og de holder seg unna Nofimas forskere for å vite minst mulig om prosjektene deres. Panelet får ingen informasjon om oppdragsgiverne eller formålet med testene.

– Hvis vi hadde visst noe, hadde hodet tullet med deg med en gang. Og da hadde det blitt vanskelig å bedømme. Det er superviktig å stille med helt åpent sinn, sier Enger.

Hva er smak?

- Det er kun de fem grunnsmakene man kan kjenne hvis man holder seg for nesen. Cirka 80 prosent av det vi kaller for smak, er aroma eller lukt.
- Myten om ulike smaksområder på tungen er ikke sann. Man kan kjenne alle smaker på hele tungen, i ganen og også nedover i halsen.
- Alle har ulik følsomhet for ulike smaker, og noen aromaer, som rånelukt, er genetisk betinget, og ikke alle kjenner dem.

Kilde: Nofima

Menneskelig objektivitet

Panelet har smakt seg gjennom tre prøver om gangen. Mellom hver omgang har de gått ut av labben og tatt en pause med hverdagsprat eller strikkesøy.

– Hodet og smaksorganene må nullstilles og hvile, forklarer Enger.

Hvis oppgaven er smakssterke saker, som rå løk eller ansjos, kan de rense munnen med vann, kjeks eller yoghurt. Men ikke i dag.

– I dag var det ganske vanskelig fordi det var så små forskjeller. Og da blir man litt glad inni seg hvis det er en av prøvene som er litt tydeligere, sier Enger.

For å finne de ørsmå forskjellene må mest mulig av utenverdenen stenges ute. Smaksdommerne bruker ikke tøy myknere eller parfymerte såper, og etter lunsj må de ta en halvtimes pause for å få lunsj-luktene ut av klær og ganer. Når de så trer inn i sma-

keboblen, kan selv kaviarskeptikeren Enger sitte en hel dag med forskjellige typer tube-kaviar uten å synes det er ekkelt.

– Du svarer på det du blir spurt om. Står det at du skal teste hvor mye bitterhet det er i denne kaviaren, så er det akkurat det du gjør. Du sitter ikke da og vurderer ‘kunne jeg hatt dette på brødskiven?’ Det er helt uinteressant. Det er én og én egenskap det spørres etter, og det er det du forholder deg til, sier Enger.

Den dype konsentrasjonen holder ikke til lange økter, så jobben er bare halve dager, tre dager i uken. Noen har andre jobber ved siden av, andre ikke. Panelet består også bare av kvinner, for langt flere kvinner enn menn er såkalte supersmakere.

Statistisk gyldighet

I laboratoriet er alt lagt til rette for mest mulig objektiv testing. Her er egen ventilasjon, og laboratoriet er omtrent så langt unna kantinen som det er mulig å komme. Standardlyset er et dagslys med 6500 kelvin og er målt til å være identisk fra bås til bås. Men lyset kan også veksles til rødt, grønt eller blått for å kamuflere fargen på prøvene. En frisk rødfarge kan nemlig lure hjernen til å tro at det syltetøyet er søtere enn et brunere syltetøy, og uten fargen som hint er det nesten ingen som kan gjette smaken til lettsaft.

Hver prøve blir servert gjennom en brødboksluke fra en egen gang mellom laboratorie-kjøkkenet og båsene. Både sult og metthetsfølelse kan påvirke inntrykkene, derfor har båsene hver sin spyttebakke og alt skal spyttes ut, slik at ikke dommerne blir mette underveis.

Panelet får ikke snakke sammen om testen mens den pågår, og de skal ikke forstyrres av

– Det er superviktig å stille med helt åpent sinn.

KRISTIN ENGER

utenforstående, som forskere og journalister. Derfor har tre av dommerne blitt igjen etter testen for å forklare jobben sin for oss.

Et kalibrert verktøy

Dagens forsøk er nøye forberedt. I fjor gjorde panelet en pilot, eller kalibrering, som de selv sier, der de fritt brukte fantasien for å beskrive både smak og munnfølelse.

– Vi må finne de korrekte, objektive beskrivelsene av vann, forklarer Skaret.

Siden prøvene er så like, falt valget på en test som heter Polarized Sensory Positioning (PSP), og som er utarbeidet for å smake på vann.

Først har panelet fått tre referanser, A, B og C, og så skal de plassere hver av prøvene ut fra hvor like de er referansene, og si noe beskrivende om hver prøve.

18 prøver til hver gir 180 totalt og er et godt utgangspunkt for videre statistisk arbeid.

Panelet vet ikke hvor like prøvene er, og mange av prøvene er rett og slett helt like. De tre referansene er fra samme renseanlegg. Én kommer fra en husstand som har hatt

en ekstra rensem modul en stund, én har blitt rensset over natten, og én er rett fra kranen.

Tester vannrensing

Bak oppdraget står nemlig et selskap som er i en tidlig utprøving av en vannrensende brikke. De har testet at brikken begrenser veksten av en bakterie som heter pseudomonas i spabasseng, og at kalkholdig vann gir mindre avleiring.

– Det skjer noe med vannet, og vi er helt i starten med å finne ut hva som skjer, og hvilke egenskaper som påvirkes, sier Ellen Mosleth.

Hun er statistiker i Nofima, men er i dette prosjektet rådgiver for bedriften som utvikler vannrensebrikken, og har ikke en rolle som forsker.

Mens panelet minnes de beskrivende ordene, griper Mosleth inn og spør om munnfølelse.

– Jeg skrev kollagenaktig, litt sånn gelé, forklarer smaksdommer Anine Kallstad og får gjenkjennende mumling fra resten.

– Glatte. Mer viskositet, istemmer de to andre.

Dette med munnfølelse interesserer Mosleth. Hypotesen hennes er at denne vannrenseren bruker lydølgene vannet selv sender ut, til å endre bindingene mellom vannmolekylene, slik at det blir flere frie vannmolekyler.

– Her synker insektene, sier Mosleth med stor entusiasme.

Endres vannet?

Vannmolekyler er polare. Det er dette som får vann til å lage en overflatehinne som insekter kan gå på, eller som kan bule over et overfylt vannglass. Det får vann til å finne sammen i vanndråper, renne bortover en snor i stedet for å dette rett ned, eller trekke oppover i stammen på et tre. Årsaken er at hydrogenbindingene i vannet får molekylene til å klistre seg sammen (se figur til høyre).

Men ikke alle vannmolekylene er bundet til hverandre. Vannmolekylene slipper taket i hverandre når de varmes opp, og Mosleth mener også at vannrensebrikken skaper en ny likevekt i vannet med flere enkle vannmolekyler.

- ⬅️ Prosjektleder Josefine Skaret synes det er imponerende hvor små nyanser panelet oppdager, som den gangen fiskeanlegget hadde byttet desinfeksjonsmiddel, slik at prøvene fikk en svak smak av nellik.
- ⬆️ Ellen Mosleth mener hun kjenner forskjell på vannet, men hun er ikke objektiv. Nå skal panelet teste hypotesen statistisk.
- ➡️ Lys og lyd kan også påvirke smaksopplevelsen. Blått lys brukes her for å skjule fargen på produktet dommerne tester.
- ➡️ For å velge nye dommere testes søkere i de fem grunnsmakene: salt, surt, søtt, bittert og umami.

Dommen

Mosleth mener at hun kjenner at det endrer selve drikkeopplevelsen, men hun er jo ikke objektiv, derfor er hun spent på panelets dom.

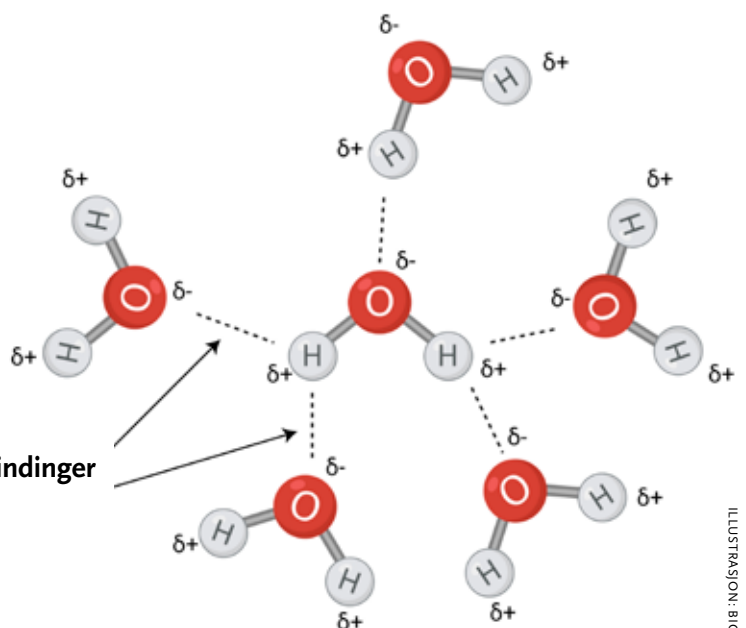
Forskerforums utsendte fikk til testen sånn midt på treet, én plasserte prøvene riktig, og én plasserte dem feil.

Nå er også resultatene fra panelet klart: Generelt sett var det minimale forskjeller mellom de ulike vannprøvene. Behandlingen vi smakte på ga ikke «noen effekt på sensoriske egenskaper», opplyser Skaret, men panelet fant en forskjell på en av de andre prøvene. ●

Vann består av hydrogen og oksygen (H_2O), bundet sammen i en slags trekant, der hjørnet med oksygen er litt negativt, mens hjørnene med hydrogen er litt positive. Derfor trekkes oksygenet mot hydrogenet i andre vannmolekyler. Molekylene holder sammen, og vann kan bindes til andre stoffer hvis de også er polare.

Hydrogenbindinger

ILLUSTRASJON: BLORENDER

MUSEUM

Etterlyst: sigarettskrin

Hvilke gjenstander forsvinner fra norske museer?
En sjelden gang kommer klenodiene tilbake lenge etterpå.

AV LINA CHRISTENSEN

En skikkelig skandale rammet i fjor britenes historiske storstue, British Museum. Rundt 2000 kulturskatter som kan dateres mellom 1400 år før vår tidsregning og til 1800-tallet, ble etterforsket av politiet som enten savnet, stjålet eller ødelagt. Saken endte med at en ansatt fikk sparken og direktøren trakk seg fra stillingen.

Hvor god kontroll har norske museer på samlingene sine? Forskerforum har forhørt seg med noen av de største museene på Kulturdepartementets budsjett. Som eneste museum diskuterer Nasjonalmuseet opp med en liste. Et tegn på «gode rutiner», ifølge direktør for samlingsforvaltning, Rolf Yngve Uggen. Til sammen 75 gjenstander eller verk er savnet fra museets samlinger – alt fra skulpturer, grafikk og tegninger til lommeur, sigarettskrin og saltkar.

– Gjenstandene representerer 90 år med museumshistorie, erklærer Uggen, som her refererer til at den første posten på listen ble oppført for cirka 90 år siden.

Han omtaler listen med savnede objekter som et «lite postkort» fra en tid med andre rutiner.

– Det er eksempler fra en tid hvor rutinene var annerledes, men likevel sett på som adekvate med tanke på sikkerhet og historikk. Og så er det noen gjenstander som ikke har en like detaljert protokoll som i dag. Det gjør det vanskelig å ha en fullstendig oversikt over hvor de befinner seg til enhver tid.

«Antagelig tapt»

Blant de 75 gjenstandene er kun to stjålet. Da en brevvekt-skulptur ble stjålet fra en installasjon i 2010, tilbød kunstneren seg å lage en erstatning. En grei løsning, ifølge Uggen. En lue produsert til åpningen av Steen & Strøm i 1797 har status som «angivelig stjålet mens drakten var utlånt til Bymuseet (ukjent når)».

– Vi prøver så godt vi kan å finne ut hva som er den siste kjente

– Den historiske verdien er på en måte lik. Rolf Yngve Uggen vil ikke rangere de savnede objektene. Her i et av Nasjonalmuseets magasiner, der oksygennivået er akkurat litt over nivået i en flykabin, for best mulig beskyttelse av bildene.
Foto: Lina Christensen

plasseringen til verket. Så kan det hende at ansvarshavende har sluttet i stillingen, eller at stillingen ikke ble erstattet, sier Uggen og påpeker at dette er kunst i offentlige rom.

– Alle ting som henger i offentligheten, medfører en risiko, men det er også noe av det vakre med politikken – rausheten vi viser ved å stille ut ting i det offentlige rom uten å sperre det inne eller begrense det.

Tre tegninger utlånt til statsministerboligen i 1936 har også kommet på avveie. Status: «antagelig tapt», «ant. under krigen 1940-45». Tegningene ble ikke funnet under en befaring i 2019.

– Hvorfor tok det 70 år før dere oppdaget det?

– Det kan hende at det tok en god stund før man visste at tegningene hadde vært der. Det var jo en verdenskrig innimellom der – mye kan ha skjedd. Gjenstandene var på langtidsdeponi uten utløpsdato, så de ble ikke fulgt opp, sier Uggen, som i sitatsjekken sier han har funnet ut at de har kjent til at tegningene har vært borte i lang tid, men at de gjennomførte befaringen i 2019 for å stadfeste det.

Andre ting, som en tegning av en «sittende hund» og en «gudstjeneste i norsk stavkirke» av Adolph Tidemand, regner museet som feilplassert. 19 arkitekturtegninger av arkitektekteparet Wenche og Jens Andreas Selmer har de heller ikke helt oversikt over. Museet spekulerer i om tegningene ble registrert som kunstverk, men at de i stedet ble plassert som arkivmateriale i det tidligere Arkitekturmuseets bibliotek.

– Så det å konkludere med at alle verk på listen er borte, er litt overilt, sier Uggen.

– For å si det litt brutalt

Tiden for håndtrykksavtaler er forbi, og med tiden har katalogisering som fag blitt profesjonalisert, forteller Uggen. I dag registreres verker med en rekke historisk data, for eksempel opphav, om de har vært konserverv eller bør konserveres, om de kan lånes ut, eller om det er behov for ny ramme. Under flyttingen av Nasjonalmuseet for noen år siden fikk de en gyllen anledning til en revisjon av samlingen og til å skaffe seg et nytt samlingsdatabaseprogram.

– Vi jobber under evighetens lys, og det å kunne ha historisk dokumentasjon på alt sammen, også med tanke på fremtiden, er veldig viktig.

– Men 75 objekter – er det mye?

– Hvis du tenker på at vi har over 400 000 gjenstander i samlingen, og at dette representerer 90 års museumshistorie fra fem institusjoner, vil jeg nesten påstå at det er lite. Jeg skulle jo ønske meg at det

var null. Men det er mennesker involvert, og så er det også et ønske om å åpne kunsten for befolkningen. Det vil alltid være en risiko forbundet med det, sier Uggen.

Forskerforum lar en ekspert bedømme de savnede objektene, og Nasjonalmuseet kan glede seg over gode skussmål.

– Jeg synes listen er oppløftende, for å si det litt brutalt. Det er på sin plass med en sånn gjennomgang når man hører om skandalen ved British Museum, sier Morten Zondag, kunsthistoriker og tidligere ansatt ved blant annet Munchmuseet og Blomqvist Kunsthandel.

Han tror museet har ekstra god oversikt på grunn av flyttingen.

– Jeg trodde det skulle være verre med tanke på hvor mange gjenstander de har, sier Zondag, som vurderer de fleste verkene på listen som av mindre verdi.

Litt smånasking

Kunsthistorikeren antar at det er museene som har holdt til på samme sted i årevis, som kan ha mistet oversikten. Vi sjekker med Folkemuseet i Oslo, som opplyser at det kun er én verdifull ting som har forsvunnet de siste 20 årene: et skrin i Chrystiegården, et herskapsbus fra 1700-tallet. Ellers forsvinner det små ting i ny og ne i utendørsarealene, som dørhåndtak fra historiske bygg eller små bokser i 70-tallsleiligheten i OBOS-gården. «Vi vurderer noe av dette som suvenirtyveri, da det er lite økonomisk gevinst i disse type tyveriene», skriver en kommunikasjonsrådgiver i en e-post.

Litt smånasking har forekommet, innrømmer også Helge Sognli, avdelingsleder for samlingsforvaltning ved Lillehammer museum, som blant annet huser friluftsmuseet Maihaugen. På begynnelsen av 1990-tallet forsvant det noen originale reklameskilt av emalje. Skiltene – ofte sett på som verdifulle samleobjekter – var montert i bymiljøet og ble revet av veggen til tross for at de var sikret med spesialskruer. I tillegg har et par luer forsvunnet, blant annet en fra Norges Olympiske Museum. Det var imidlertid ikke

en lue fra OL i 1994 som fristet tyvene, luen var fra Ungdoms-OL i 2016.

– Vi er ikke voldsomt plaget av det, men innimellom skjer det at noe forsvinner. Det har sammenheng med at vi har et stort friluftsmuseum med mange bygg, åpne for publikum. Husene er innredet med masse små ting, sier Sognli.

Tysk samvittighet

Tilgjengelighet og sikkerhet er en hårfin balanse når man drifter et friluftsmuseum.

Maihaugen kan skilte med hjem fra hvert tiår på 1900-tallet, inkludert et moderne boligfelt. Det skal fremstå som ekte hjem, med møbler og autentisk interiør.

– Han som grunnla Maihaugen i sin tid, Anders Sandvig, ønsket at det skulle virke som familiene som bodde der, bare var ute en tur, sier Sognli.

At noen besøkende tar med seg «suvenerer», er ikke noe nytt →

«Bitte vergeben Sie uns»
(Tilgi oss, vær så snill),
står det på et brev fra en
angrende tysker etter at
hen stjal en beltespenne
på et besøk i 1969.

Foto: privat

– En tysk turist som avla Maihaugen en visitt i 1969, hadde tydeligvis slitt med dårlig samvittighet siden den gangen.

HELGE SOGNLI, LILLEHAMMER MUSEUM

fenomen. Det beviser et brev postlagt i Tyskland i 2006. Innhold: en beltespenne av metall, dekorert med border og blomster. «Bitte vergeben Sie uns», avslutter de angrende tyskerne brevet med.

– Da var det en tysk turist som avla Maihaugen en visitt i 1969, som tydeligvis hadde slitt med dårlig samvittighet siden den gangen, humrer Sognli, forundret over de mange årene med gnagende samvittighet.

Om det ikke er vanlig med slike historier, så er de ikke enestående. En annen gang dukket det opp en forsendelse fra Sørlandet.

– En mor hadde ryddet på rommet til sønnen sin som hadde flyttet ut, og kom over et pipehode med vår museumssignatur – SS for De Sandvigske Samlinger –PP og beklaget på sønnens vegne, sier Sognli, som håper at alle som kommer over eldre gjenstander markert med SS, tar kontakt.

Vestfold-malerier på avveie

Karianne Schmidt Vindenes, avdelingsdirektør for arkiv og forvaltning ved Vestfoldmuseene, kan avsløre at det har vært noe trøbbel med utlån oppigjennom, men at det ellers ikke er «manko på gjenstander».

– Det vi har oppdaget, er at registreringer av og til har vært mangelfulle, sier hun og viser til at museet de siste årene har jobbet med å få oversikt over tidligere utlån.

Et eksempel er en befarng på en lokal ungdomsskole som hadde lånt et par malerier med motiv fra Vestfold. Litt i forbifarten får de

vite at skolen har flere malerier liggende. Plutselig dukket det opp ytterligere fire malerier.

– Vi visste ikke at maleriene var på skolen, det var ikke registrert godt nok. Det viser at det er viktig med gode avtaler, og at det er viktig å følge opp, slik at lånet ikke går ut av tiden.

Fortsatt savner museet to malerier som følge av en gammel utlåns-avtale.

– Vi har en dialog med dem som har lånt maleriene, og håper de vil dukke opp, sier Vindenes, som ikke vil avsløre låntakernes identitet, fordi det er en sak mellom «oss og dem».

Hun antar at låntakerne på et tidspunkt har flyttet eller tatt ned bildene og ikke tenkt på det som lån.

– Det kan sikkert kommunene relatere seg til, sier hun, og viser til alle de kommunale byggene med verk fra kommunenes kunstsamlinger.

I løpet av sin tid i museumsbransjen har Vindenes merket en økt profesjonalisering, noe hun tror henger sammen med at mange tidligere frittstående museer har slått seg sammen til større enheter. Selv har Vestfoldmuseene sett seg nødt til å stramme inn utlånsrutinene, spesielt overfor private og offentlige virksomheter. De inngår fortsatt avtaler om lån til andre museer.

– Tidligere var det mer personlige avtaler. Nå er vi ganske nøye med registreringer, at all informasjon er tilgjengelig, og passer på at det ikke er personavhengig, sier Vindenes. ●

Folkemuseet i Oslo blir med jevne mellomrom utsatt for «suvenerityverier». Her fra OBOS-gården. Foto: NTB

«Norsk Filminstitutt kveles under uverdige arbeidsforhold»

Dette biletet stod på trykk i avisa Ukens Nytt 17. november 1965. Aftenposten gav tre gonger i veka ut denne avisa, som var retta mot abonnentar utanfor Oslo.

«Norge er filmkulturelt et underutviklet land», var overskrifta. I biletteksten stod det: «Konservator Bo Wingård (i bakgrunnen) og bibliotekar Ingeborg Eide (t.h.) arbeider under høyst vanskelige forhold i det lille kontoret til Norsk Filminstitutt på 17 kvadratmeter. Rommet er også bibliotek, lesesal for filmstuderende, konferanserom, sentralbord, garderobe og meget annet. Dette er instituttets eneste rom med vindu!»

Artikkelen er signert av Sven Krohn, som var svært kritisk til fasilitetane ved filminstituttet ti år etter at Stortinget vedtok å opprette det. Her kjem meir utbrodering: «I et trangt og på alle måter utilfredsstillende lokale i Kingos gate sitter sjefen for vårt nasjonale filmmuseum, konservator Bo Wingård og brenner usluttelig for sin tanke om å skape et effektivt og levende filminstitutt.»

Mandatet frå Stortinget var å spreie kunnskap om film og gjere materiale tilgjengeleg. Instituttet romma samlingar av bilete, lyd, plakatar, manus og bøker, men altså, ifølgje Krohn, under akk så kummerlege forhold: «Skal konservator Bo Wingård og hans idealistiske og nidkjære lille stab brenne forgjeves for ideen om å skape en nyttig institusjon i vårt land, fordi myndighetene i alle disse årene har nektet å ta konsekvensene av stortingsvedtaket?»

Foto: Bjørn Finstad / Aftenposten

Titanic, her på prøvetur 2. april 1912.

FRÅ AKADEMIA

a) Kva kallast den som har fått tildelt doktorgrad utan verken avhandling eller disputas bak seg, slik som forfattaren J.K. Rowling her?

- b) Kven var utdannings- og undervisningsminister i Kjell Magne Bondeviks andre regjering (2001–2005)?
- c) Kva skjedde med Institutt for historiske og klassiske studium ved NTNU i 2019, etter at konfliktnivået ved instituttet hadde tilspissa seg?
- d) «Please boycott my country», lydde ei overskrift i *Wall Street Journal* nyleg. Kva heiter professoren ved Menighetsfakultetet som på denne måten oppfordra amerikanske universitet til boikott av norske universitet dersom sistnemnde skulle velje å avslutte sitt samarbeid med israelske samarbeidspartnarar?
- e) Kva for gjev pris vart nyleg tildelt den kamerunske historikaren Achille Mbembe, ein av verdas fremste forskarar på det postkoloniale Afrika?

BYDELAR

- a) I kva for hovudstad ligg Latinar-kvarteret, der ein blant anna finn eit gammalt og verdskjent universitet?
- b) Nemn minst ein av dei to norske byane som har ein bydel ved namn Prærien.
- c) Kva for europeisk hovudstad består av to hovuddelar som namnet på byen er ei samansying av? (Tips: Dei to delane er separerte av Europas nest lengste elv.)

- d) I kva for by finn vi bydelane – eller «los barrios» – Palermo, La Boca, Belgrano og San Telmo?
- e) Kva for bydel i Stockholm som særleg er kjend for flyplassen sin, har same namn som eit idrettslag i Hallingdal som særleg er kjent for langrennsbrørne Mikkelssplass?

TITANIC

a) Kva for engelsk by, kjend framfor alt for skipstrafikken, la RMS Titanic ut frå den 10. april 1912?

b) Og kva var destinasjonen for skipet på denne jomfruturen?

- c) Kven hadde den kvinnelege hovudrolla i filmen *Titanic* frå 1997?
- d) Ein av Amerikas rikaste menn døydde i forliset. Kva var etternamnet til 47 år gamle John Jacob, som blant anna stod bak eit svært kjent hotell i New York?

e) Nemn minst eitt av dei to søsterskipa til Titanic (Tips: også dei med namn som kler store båtar betre enn små.)

SUS OG DUS

- a) Kva slags dyr er Pegasus?
- b) Kva bruker vi kalle dyret som på latin lyder namnet *ursus maritimus*?
- c) Kva heitte forbundet som hadde Darwin P. Erlandsen som president og var skapt av teiknaren Fredrik Stabel?
- d) Kva for ord blir i vitskapsfilosofien brukt om eit samsvar i meningar og haldningar blant fagfolk innanfor eit avgrensa fagområde?
- e) Kva er det norske namnet på denne husnissen frå Harry Potter-universet?

- a) Aresdoktor
b) Kristin Clemet
c) Det vart det i to
d) Torkel Brekke
e) Holberg-prisen

- a) Paris (og universitetet er
b) Sorbonne)
c) Kate Winslet
d) Astor (Astor hotel, etter kvar
e) Olympic og Gitanic (seinare
omdøpt til Britannic)
a) Buenos Aires
b) Hammerfest og Namsos
c) Budapest
d) Bromma
e) Waldorf-Astoria)

- a) Ein hest med vengar
b) Isbjørn
c) Norsk Dusterforbund
d) Konsensus
e) Noldus

FOTO: THOMAS DEPRENUSCH, CC BY 2.0

Seniorrådgiver på forskningsfronten

Forskningen kan endre samfunnet når den omskrives til regler. Ann-Cecilie Hansen i Mattilsynet lager regler for fiskefôr – ved hjelp av forskning fra andre.

Mattilsynet er et statlig direktorat og tilsyn, med hovedkontorer i Oslo og Bergen, som driver tilsyn, veiledning, kartlegging og overvåkning, samt utvikling av regelverk for trygg mat og trygt drikkevann.

– Hva gjør du med forskerutdanningen din i Mattilsynet?

– Jeg har doktorgrad i fiskeernæring. I Mattilsynet jobber jeg med godkjenning av nye næringsstoffer i fiskefôr, som er min spisskompetanse.

– Er det forskning innenfor arbeidsoppgavene dine?

– Nei, Mattilsynet driver med forvaltning og utvikling av regelverk. Vi bestiller forskningsbasert kunnskap fra Vitenskapskomiteen for mat og miljø, som har engasjert eksterne eksperter og forskere.

– Du var forsker ved NIFES fra 2009 til du begynte i Mattilsynet i 2016. Hva er den viktigste forskjellen mellom en forskerstilling og det å være seniorrådgiver?

– Her får jeg anvende kunnskapen som forskningen kommer fram til, det er den store forskjellen. Gjennom kunnskapsbasert regelverk blir forskningen anvendt i samfunnet.

«Gode regler og dialog med virksomhetene er viktigere enn kontroll.»

FOTO: PRIVAT

ANN-CECILIE HANSEN

Medlem av Forskerforbundet ved Mattilsynet, avd. Bergen.

STILLING

Seniorrådgiver i Mattilsynet

UTDANNING

Dr.scient. fra Nasjonalt institutt for ernærings- og sjømatforskning (NIFES), som ble slått sammen med Havforskningsinstituttet i 2017.

– Har du et eksempel?

– Ja. Nylig deltok jeg i regjeringens utredning av bærekraftig fôr, i en gruppe ledet av Forskningsrådet med representanter fra direktorater og flere virkemiddelaktører. Vi skulle foreslå hvordan alt fôr til husdyr og fisk skal komme fra bærekraftige kilder.

– Er det snakk om planteprotein?

– Tidligere var planteprotein det store, jeg skrev selv doktoravhandlingen min om planteprotein i torskefôr, men nå har det snudd. Nå skal vi bort fra importert soyaprotein fra Brasil.

– Da blir det fiskeslo og slakteriavfall?

– Biprodukter fra fiskeri og oppdrett brukes allerede i stor grad, men det er potensial til mer. Det foregår mye spennende innen dyrking av mikroorganismer som gjær og mikroalger, blåskjell og tunikater (marine kappedyr som for eksempel sjøpung, journ.anm.).

– Vi har lest at Mattilsynet ikke kontrollerer oppdrettsfisk før den eksporteres til Kina. Kontrollerer dere produsenter av fôr?

– Vi prøver å lage regler som det er mulig praktisk å etterleve, og det er virksomhetenes ansvar å følge reglene. Mattilsynet har selvfølgelig adgang til å kontrollere hvem som helst når som helst, men gode regler og dialog med virksomhetene er viktigere enn kontroll.

– Noen faste spørsmål: Hvordan ser kontoret ditt ut?

– Det er et åpent kontorlandskap hvor jeg sitter sammen med 30 stykker på Marineholmen, med utsikt mot Nygårdsparken og opp mot Ulriken.

– Hvor tenker du best?

– Jeg tenker veldig godt i diskusjon med kollegaer, og på bussen hjem.

– Noen ord til din ansvarlige statsråd?

– Til fiskeri- og havministeren vil jeg si at de ekstra bevilgningene vi har fått til sirkulær bioøkonomi og bærekraftig fôr, gjør at vi kan sette trykk på arbeidet. Så takk for det!

✦ AV ANDREAS HØY KNUDSEN

Tenkologi om teknologi

Dette er en grundig gjennomgang av tenkningen om teknologi. Idéhistorie som innfallsvinkel gir boken en høyere himmel.

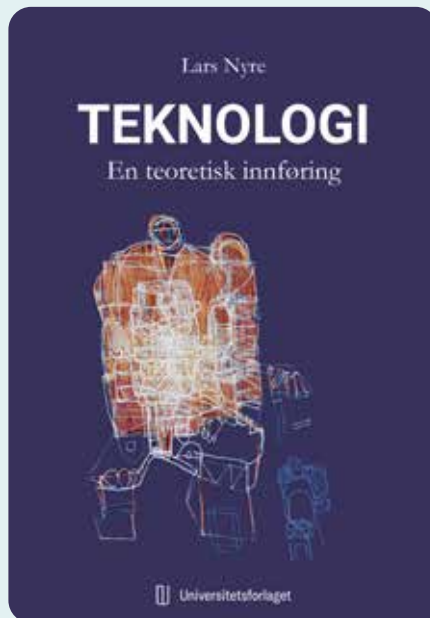
Lars Nyres teoretiske innføring i teknologiens teorier er et beist av en bok. Man skal ha et godt forhold til teknologien «bok» for å lese hele i én omgang. Men en stor jobb krever en stor bok. Nyre har satt seg fore å lage en innføring i nyttige tradisjoner og tenkere på feltet «teknologi». Det krever god oversikt over feltet, og en evne til å organisere tanker. Boken er delt i tre: Drivkrefter, Teknikker og Maskineri, og hver av disse delene inneholder seks til åtte kapitler. I de to første delene er kapitlene organisert etter intellektuelle retninger eller teoretiske inngangsmåter. Her får vi kapitler om «Storhistorie», «Fremskrittsoptimisme» og ideen om «Antropocen» (Del 1), og «Teknisk ekspertise» og «Innovasjon» (Del 2).

Etter å ha lest boken vil også du vite at oppfinnelse og innovasjon er forskjellige begreper, som kommer fra forskjellige tanke-tradisjoner og dermed betyr forskjellige ting, og at transhumanisme og posthumanisme er ideologisk veldig forskjellige tanke-sett. Oppfinnelse er å bruke naturlovene til å finne på noe nytt, innovasjon er å skape et behov for dermed å skape et *marked* for noe nytt. Transhumanister vil forbedre menneskenes fremtid, posthumanister mener at det ikke bare er menneskene som teller.

Jo mer vi nærmer oss den fysiske verden tematisk, jo lettere er det å lage kategorier som tilsynelatende ikke selv kommer fra tankeverdenen. Kapitlene i Del 3 heter dermed «Maskiner», «Elektroniske medier», «Internett» og «Roboter». Men så lander vi (eller tar av?) i teoretisk spekulasjon igjen, med et siste kapittel om ideen om singulariteten.

«En stor jobb krever en stor bok.»

Det er nok meningen at dette skal kunne brukes som innføringsbok for studenter som trenger å forholde seg til tanker om teknologi. Og hvilke studenter er det som ikke gjør det i dag? Boken kan dermed være en slags grunnbok i det for eksempel

LARS NYRE
Teknologi. En teoretisk innføring
Universitetsforlaget, 2024
592 sider
Veil. pris: kr 579

OsloMet har begynt med: et slags «tech. phil.» (eller da altså «ex.tech.») til å erstatte ex.phil. Som det fungerer boken utmerket. Den egner seg også godt som oppslagsverk. Hvert kapittel er organisert i mindre deler som tar for seg én hovedtenker, så man kan slå opp på enkelttenkere man er nysgjerrig på. Det går dermed an å lese boken på minst tre forskjellige måter: for å få oversikt over et felt, for å finne ut om et tema, eller for å få en første innføring i én tenker. Boken er illustrert av Atle Skorstad, og Nyre skriver selv at illustrasjonene er «en viktig del av formidlingen». Illustrasjonene er fine, men hvis de virkelig skulle kommet til sin rett, burde de fått mer plass. Hvis du leser hele boken i ett, blir introduksjonen og oppsummeringen av hvert kapittel ganske repeterte, men de er nyttige til å repetere til examen technologicum. Jeg angrer allerede på at vi nå har gjort vårt masterprogram i

digital kommunikasjon og kultur engelskspråklig, for da kan jeg bare anbefale denne boken til studentene våre, og ikke legge den inn på pensum.

Det er selvfølgelig ting man kan krangle med i et så omfattende verk. Boken gir leseren nettopp den oversikten hun trenger for å kunne krangle. Enhver bok skrevet for begynnere vil være forenklede, men jeg skulle ønske det var en åpning i vår historiefortelling til å lage fremstillinger som ikke er lineære utviklingshistorier. «Marxister og andre reformatorer» var opprørt over dårlige arbeidsforhold i fabrikker lenge før Taylor lagde sine effektiviseringsteorier på 1910-tallet. Luddittene slo ham med over 100 år. Dette vet jo Nyre også. Luddittene dukker nemlig selv opp i kapittel 6, «Fremmedgjoring». Nyre vil fremstille hver av tenkerne på deres egne premisser, med så lite kommentarer som mulig, og interessant nok, når denne skrivemåten flyttes til billedtekstene, oppstår det en meningsforskyvning. I kapittel 3, «Fremskrittsoptimisme», fremstilles ideer av teoretikere som har sett på teknologisk utvikling som et udiskutabelt gode. I billedteksten på side 78 står det: «Nå skjer alle operasjoner under gode hygieniske forhold med full bedøvelse.» I overgangen fra brødtekst til billedtekst har dette gått fra å være en fremstilling av noens ideologiske posisjon til å bli en direkte usann påstand. (Ved hjelp av elektroniske medier, som Nyre selv kaller «maskiner for sansing på avstand» (s. 427), kan vi alle i dag se at ikke alle operasjoner foregår under gode hygieniske forhold med full bedøvelse.)

Nyre har valgt å bevege seg fra det abstrakte til det konkrete. Mitt instinkt ville vært å begynne i det konkrete, med hva folk har skrevet om maskiner, beveget meg mot teknologier, og så til sist samlet trådene med tanke-tradisjoner og implikasjoner. Men jeg ser jo at det rett og slett kunne blitt litt kjedelig. Ved å begynne i idéhistorien får Nyre etablert en høyere himmel som gir gjenklang også i fremstillingen av hva folk har skrevet om hvordan teknologi virker, sånn rent konkret.

AV IDA JAHR

Tenkende kvinner

To bøker om kvinnelige filosofer lykkes på hvert sitt vis med å skape nye rom for tenkning. Den ene utvider det eksisterende, den andre utfordrer.

INGEBORG W. OWESEN

12 kvinnelige filosofer – fra antikken til i dag

Fagbokforlaget, 2024

171 sider

Veil. pris: kr 369

KRISTIN GJESDAL

Opprørerne – Kvinner som endret filosofien

Cappelen Damm, 2024

344 sider

Veil. pris: kr 399

En gang i tiden konkluderte den franske filosofen René Descartes med at det eneste vi kunne vite med sikkerhet, var dette: Jeg tenker, altså er jeg.

Så hva om det ikke finnes rom for tenkning? Er vi egentlig da? Og hva skal til for at tenkning kan finne sted, slik at vi finner sted?

At det gjennom tidene har vært trangt for kvinnelige filosofer, betyr likevel ikke at de ikke har funnes. Elisabeth av Böhmen (1616–1680), om jeg skal kaste fram et navn, var for eksempel en av dem som brevvekslet med Descartes og stilte viktige spørsmål ved hans tenkning. Når Ingeborg W. Owesen og Kristin Gjesdal nå har skrevet hver sin gode bok om kvinnelige filosofer, viser det seg da også å være så mange kvinnelige tenkere å ta av at de begge har kunnet ende opp med hvert sitt solide utvalg.

Det er imidlertid ikke bare utvalget som gjør bøkene forskjellige, men også hvordan de to forfatterne skriver fram den tilsynelatende tapte filosofihistorien. Owesen begynner *12 kvinnelige filosofer* med Hypatia fire hundre år etter Kristus og går fram til Alison Jaggar av i dag. Gjesdal derimot konsentrerer seg i *Opprørerne* om den moderne filosofihistorien, det vil si fra opplysningstiden og fram til Angela Davis, også hun fortsatt i vigør. Og mens Owesen er spesielt opptatt av å belyse den konteksten de ulike kvinnelige filosofene virket i, er Gjesdal opptatt av å vise hvordan tekstene de kvinnelige filosofene skrev, fortsatt virker i oss.

Ja, og så er Owesens bok halvparten så lang som Gjesdals, men det sier lite om kvaliteten på noen av dem.

«Owesen er ualminnelig flink til å dra essensen ut av både Beauvoirs og de andre filosofenes tenkning.»

«Det er noe veldig stimulerende ved den formidlingsformen Gjesdal har valgt.»

Owesen, som er seniorrådgiver i Forskningsrådet og har en doktorgrad i filosofi, viser hvordan vår tenkning om hva en filosof er, ekskluderer mange kvinner (og sikkert mange menn). Hvor mange vesentlige tanker har ikke blitt utvekslet i for eksempel brevs form og ikke i en doktoravhandling? Hvor mange viktige tenkere har ikke hatt andre jobber enn som filosof, slik som nonnen og mystikeren Katarina av Siena?

Ved å utvide bildene våre av de rom det tenkes i, får Owesen dermed filosofihistorien til å ekspandere. For det er ikke nødvendigvis slik at nye tenkere og tekster man vil skal innlemmes i pensumlisten og læreverk, foringer eller forskyver de allerede eksisterende. Tvert imot, viser Owesen. Kan man egentlig virkelig forstå Katarina av Siena uten å ha lest Platon eller Tomas Aquinas? Neppe. Kanskje blir *deres* tenkning bare enda tydeligere og relevant når man leser Katarinas kjærlighetsfilosofi, der skillet mellom subjekt og objekt, Gud og mennesket, viskes ut?

Relevans er i høyeste grad et stikkord også i Gjesdals bok. Hun er professor i filosofi ved Temple University i Philadelphia, og *Opprørerne* er i praksis pensumlisten til et kurs hun holder på bachelornivå. Men den er også en syntese av det samme kurset, et innblikk i diskusjonene med studentene i timen, samt Gjesdals egne tanker om det hun underviser i. Hun inviterer med andre ord inn til et helt konkret rom, der tenkning foregår. Og det slår meg mens jeg leser, hvor etterlengtet et slikt rom er akkurat nå, i en tid og en kultur der det er mange utestemmer. Det å høre noen lytte, for deretter å se dem tenke – når opplevde jeg det sist?

Ved å gjengi klasseromsdiskusjonene får Gjesdal belyst de enkelte tenkernes relevans for oss i dag. Hedwig Dohms (1831–1919) kamp mot det vi i dag ville ha stemplet som antifeminisme, formulert gjennom kritikk av Nietzsche, får en student til å utbryste: «Jeg har postet Dohm-sitater på sosiale medier.» Dohms argumentasjon om hvordan normer gjerne blir opprettholdt av individer og grupper som tjener på dem, vekker nemlig gjengklang hos dagens studenter, som er opptatt av å bedrive maktkritikk.

Det skal godt gjøres å komme utenom den franske eksistensialisten og fenomenologen Simone de Beauvoir. For mange av oss er hennes kloke, turbankledte hode det første vi tenker på når temaet er kvinnelige filosofer. Så er hun da også den eneste kvinnelige tenkeren som får en grundig omtale i begge bøkene. Mye av det vi blir fortalt, er selvfølgelig sammenfallende, men det er

likevel noen interessante forskjeller. Mens Gjesdal for eksempel nevner fenomenologen Hegels påvirkning på Beauvoir bare i et mindre avsnitt, viser Owsen hvordan Hegels tenkning får betydning når Beauvoir skriver sitt hovedverk, *Det annet kjønn*. Det hele er forbilledlig ubesværet og tilgjengelig forklart.

Gjesdal trekker på sin side inn det som stadig flere ser på som problematiske sider ved Beauvoirs liv, der hun skal ha hatt forhold til langt yngre kvinner, blant annet en elev da hun var lærer ved en videregående skole. «Kan studentene holde fast ved spenningen mellom Beauvoirs viktige filosofiske bidrag på den ene siden og de innslagene i livshistorien hennes som vi i dag ikke nødvendigvis verdsetter, på den andre», spør Gjesdal seg, før hun tar oss med inn i klasserommet. Blant studentene er det delte meninger om hvordan de skal forholde seg til Beauvoirs biografi, og Gjesdal gjør seg flid med å få fram alle synspunkter i det man aner kunne blitt en betent diskusjon.

Owsen lar i større grad Beauvoirs liv være. Hun konsentrerer seg om det Beauvoir skrev, og vel, det er noe befriende i det.

Owsen er i det hele tatt ualminnelig flink til å dra essensen ut av både Beauvoirs og de andre filosofenes tenkning, samtidig som hun plasserer vedkommende i tid og rom og sier noe om hva som gjorde denne tenkningen mulig, også rent praktisk. Hun avslutter *12 kvinnelige filosofer* med gode forslag til videre lesning. En tilsvarende liste med forslag til sekundærlitteratur hadde jeg gjerne sett hos Gjesdal.

Opprørerne har Gjesdal altså kalt boken sin. For henne er det et poeng å betone hvordan de kvinnelige filosofenes tenkning endrer filosofien slik vi kjenner den. Og også skildringene fra undervisningshverdagen med studentene framstår som et slags opprør, i en kultur der jordsmonnet for lange tanker og sindig argumentasjon til tider kan kjennes skrint.

Innimellom kan de gjengitte studentdiskusjonene framstå som i overkant friserte og regisserte. Sitatene blir litt for velformulerte til tider. Men samtidig er det noe veldig stimulerende ved den formidlingsformen Gjesdal har valgt. Jeg får lyst til å snike meg inn i klasserommet hennes.

På hvert sitt vis er vårens to bøker om kvinnelige filosofer langt mer enn to feministiske prosjekter som skal gjenopprette en historisk skjevhet. I en tid der det sies at folk knapt lenger er i stand til å lese en lang tekst eller tenke en lang tanke, minner nemlig begge disse bøkene oss på hvor *godt* det er å tenke. Det er nesten så man kjenner at man lever.

AV SIRI LINDSTAD

Når språket lager bråk

Ottar Grepstads siste bok er så velskrevet at sjøl teoritungt stoff blir medrivende.

OTTAR GREPSTAD

Farlege språk. Historisk lesebok om språkkonflikter

Dreyer, 2024

333 sider

Veil. pris: kr 399

Ottar Grepstad er for mange en kjent forfatter og språk- og litteraturviter, med mange bøker bak seg. Erfaringa hans som forfatter merkes godt i *Farlege språk. Historisk lesebok om språkkonflikter*, og boka framstår svært gjennomarbeida. Han tar for seg sju språkkonflikter fra hele verden som fanner i tid fra 1549 (Cornwall, England) til 1976 (Soweto, Sør-Afrika). Med utgangspunkt i disse konkrete eksemplene viser han hvor mangefasetterte språkkonflikter kan være, og redegjør for aktuelle begrep og teorier. Vi blir også gjort oppmerksom på hvor farlige språkkonflikter kan være, og hvordan de kan forstås i en verden av konflikter.

«Du føler deg rett og slett klokere etter endt lesning, uten særlig anstrengelse, for alt framstår så lett tilgjengelig når Grepstad skriver det, uansett kompleksitet.»

Ikke et eneste sted oppleves boka som kjedelig, på tross av at vi til tider blir pepa med årstall og fagbegrep. En av grunnene er Grepstads antiautoritære stil. Gjennom den utforskende, og til tider personlige, måten å nærme seg stoffet på kommer også kompleksiteten i språkkonfliktene fram. Grepstad påberoper seg ikke å ha en fasit verken på definisjonene eller løsningene. Han vil at vi sammen med han skal forstå og avsløre når språk blir farlige. Han aktiviserer dermed leserne. Se for eksempel fra innledningen: «Eg håpa berre at konfliktmønster ville vise seg å vere ulike, at ikkje alt ville ende godt, og ikkje alt like dårleg.»

En annen grunn til at boka fungerer så godt, er måten Grepstad bygger opp spenning på og får oss som lesere hekta. Se bare her: «Ut på ettermiddagen riv politiet og hæren det [minnesmerket] ned. Det er ikkje noko uniformane gjer på eiga hand. Nokon har gitt beskjed.» Vi blir sittende med en følelse av å bli inkludert i en hemmelighet, som et megetsigende blick, og vi forstår hva det dreier seg om. Vi leser mellom linjene og veit hvem «nokon» er, og igjen hekter Grepstad leserne på.

En innvending mot boka er at den kun vier noen få linjer til den norske stats urett mot og fornorskinga av samene. Dette er

den alvorligste og mest inngripende språkkonflikten vi har hatt i Norge. Den burde vel ha vært via mer plass? Nei, for den ligner mer på andre språkkonflikter boka tar for seg, enn den konflikten han har valgt seg ut i Norge – nemlig striden rundt navnet på byen Trondheim. Etter endt lesning forstår vi derfor at Grepstad har valgt konflikter for å vise oss størst mulig bredde, ulikhet og mangfold. Men kunnskapen du får etter å ha lest boka, gjør at du kan forstå språkkonflikter som fornorskinga av samene bedre også.

Han bruker de sju konfliktene aktivt gjennom boka. For hver gang én eller flere av dem blir nevnt, har han kobla på nye fagbegrep og teoristoff, så vi stadig forstår mer og ser nye sammenhenger. Oppbygginga minner om en hermeneutisk sirkel, der forståelsen av enkeltdelene påvirker helhetsforståelsen, og omvendt, i en stadig runddans. Resultatet blir at vi oppnår en dypere forståelse, både for de sju språkkonfliktene spesielt og for konflikter generelt. Og det er ikke lite vi skal fordøye, noe den omfangsrrike kildelista til slutt også vitner om. Du føler deg rett og slett klokere etter endt lesning, uten særlig anstrengelse, for alt framstår så lett tilgjengelig når Grepstad skriver det, uansett kompleksitet.

AV AGNETHA THORMODSDATTER

Alarmistisk advarsel

Boken advarer om konsekvensene av USA og Kinas konfliktfylte sameksistens. Dessverre er selve skrivestilen litt upresis.

For rundt et år siden anmeldte jeg boken *Økonomisk krigføring* av professor i europeisk sikkerhetspolitikk ved Forsvarets høgskole, Kåre Dahl Martinsen – en ganske urovekkende bok om geopolitiske tilstander. Han beskrev en pågående konflikt, der med teknologiske og økonomiske maktkamper, som i realiteten er en nåtidig slagmark. Nå kommer en ny bok fra samme institusjon, nemlig *Kampen om verdensmakten* av Øystein Tunsjø, professor og leder av Asia-programmet ved Institutt for forsvarsstudier. Mens Martinsens bok beskrev kampene i triangelet USA, EU og Kina, fokuserer denne nye boken i all hovedsak på den økende spenningen mellom kun to av dem, nemlig USA og Kina alene. I korte trekk er dette altså forskjellen på en multipolar og en bipolar verdensorden. I Tunsjøs variant er EU for lite og for fragmentert til å kunne spille noen avgjørende rolle i kampen om verdensmakten – til det er de økonomiske og ikke minst militære musklene til USA og Kina totalt overskyggende. I den nye maktbalansen – som beskrives med termen «konfliktfylt sameksistens» – er det et vesentlig poeng at USA ganske uttalt retter sin oppmerksomhet og snur sine ressurser til å bygge opp motstand mot Kinas tydelig ekspansive politikk. På den andre siden beskrives Kinas ekspansive nyorientering også i detalj – med svært mange tall, prognoser og materielloversikter hva angår nasjonalbudsjett, investering i militært materiell og oppkjøp i utlandet.

Konsekvensene for EU – og Norge – er ifølge boken at USA på ganske kort sikt vil redusere sin tilstedeværelse her, både politisk og militært, når nye frontlinjer flytter seg til andre geopolitiske soner i verden. Motsatt har Kina etter hvert ambisjoner om å se utover sine regionale nærområder og strategisk og metodisk posisjonere seg tettere inn mot regioner og land langt fra sine tradisjonelle interesserfærer.

Boken er høyaktuell også for norske forhold. Samme morgen som jeg sitter og finputser på denne anmeldelsen, kan jeg på

ØYSTEIN TUNSJØ
Kampen om verdensmakten.
USA og Kina i det 21. århundre
Dreyer, 2024
278 sider
Veil. pris: kr 399

NRKs nettsider lese om hvordan minst seks kinesiske bedrifter, flere av dem statseide, ønsker å investere i Kirkenes – med blick for Den nordlige sjøruten, forbindelsen mellom Asia og Europa via havene nord for Russland. Boken avsluttes med kapitler om Norges rolle i den nye verdensordenen. Forfatteren er ganske tydelig på at han mener at Nor-

«Tunsjø mener at den fremskridende konflikten mellom USA og Kina har et vesentlig potensial for å medføre væpnet konflikt, direkte mellom de to statene.»

ges politiske aktører og næringslivsaktører for sent har forstått hvor mektig Kina har blitt på kort tid. Blant annet beskriver han hvordan Oljefondet, gjennom investeringer i Kina og kinesiske bedrifter, står i fare for å bidra til Kinas teknologiske fremskritt og dermed undergrave sitt forhold til «Norges sikkerhetsgarantist, USA». Forfatteren oppfordrer aktører som Norges Bank, Etikkrådet og regjeringen til å ha et mer aktivt og bevisst forhold til sine investeringer i Kina, som «til syvende og sist kan bidra til å styrke kommunistpartiet og Folkets frigjøringshær». Til ettertanke.

Et overordnet perspektiv hos Tunsjø er at en ny, bipolar verdensorden ikke kan sammenlignes med den kalde krigen, med sine stedfortrederkriger i global skala. I stedet mener han at den fremadskridende konflikten mellom USA og Kina har et *vesentlig* potensial for å medføre *væpnet* konflikt direkte mellom de to statene. Spesielt viktig og godt beskrevet er de sørasiaske sjøområdene – i boken omtalt med den avslørende kapittel-tittelen «Taiwan – Det farligste stedet på jorden». Det er her Tunsjø mener at potensialet for en direkte konfrontasjon mellom de to verdensmaktene er størst. En viss alarmisme er det å spore – som om det egentlig kun er et tidsspørsmål før det smeller. Uavhengig av om man kjøper forfatterens ganske dystre holdning eller ei: Akkurat dette kapittelet er svært godt lesestoff – og en grundig innføring i hvor viktig denne øyen har vært, er og kommer til å bli i en fremvoksende ny geopolitisk situasjon. Kapittelet oppsummerer også mange av bokens overordnede perspektiver i et presist fokuspunkt.

Like presis er dessverre ikke boken som helhet, til det er den preget av for mange gjentakelser av poenger og formuleringer underveis. Kanskje er dette et resultat av at boken er skrevet på bakgrunn av «mer enn hundre foredrag, presentasjoner og forelesninger». Uansett kunne boken vært ganske mye strammere i stilen – og dermed også ganske mye kortere.

AV KJETIL VIKENE

Hvis høyere utdanning ikke fantes

Mindre høyere utdanning i verden hadde gjort livet lettere for mange, gitt flere veier til kunnskap og gjort at færre institusjoner kavet for å tiltrekke seg studenter, skriver Karl-Fredrik Tangen.

«Skolen er som et radarapparat. Her kan vi avlese hva slags samfunn vi lever i.» Ordene er kriminologen Nils Christies i boka *Hvis skolen ikke fantes* fra 1971. Ikke minst mente han at det er viktig å forstå skolen fordi den er «ni års liv for alle, tolv–femten for mange».

Da Christie skrev, hadde skolen bredt om seg. Hele 30 000 studerte ved Norges høyere utdanningsinstitusjoner. I dag er det 300 000. Forskerforbundet har over 25 000 medlemmer. Skolen er tretten års liv for nesten alle, og over halvparten av dagens 30-åringer har fullført høyere utdanning og blitt vurdert etter en skala fra A til F. A beskrives som «fremragende», og E, siste stårkarakter, som en «lite tilfredsstillende» prestasjon der kandidaten «viser liten vurderingsevne eller selvstendighet».

Refs av studentene

Christie reagerte på en prosess etter krigen som ble omtalt som «utdanningsekspløsjonen», og satte polemisk spørsmålstejn ved hele systemet. I tiårene etter har systemet blitt enormt, og samtidig har det moralske, intellektuelle og kritiske han sto for, blitt presset til ytterkanten av academia. Mens de sentrale representantene for høyere utdanning framstår som PR-agenter for utdanning, mer utdanning og enda mer utdanning. Aller grellest blir det når vinklingen er at det særlig er studentene som er høyere utdannings problem.

Som da førsteamanuensis Oddveig Storstad spurte i Forskerforum om det ikke var på tide «å stille noen krav til studentene også». Hennes betimelige kritikk av motsetningen mellom Riksrevisjonens refs av høyere utdanning og ressursene som blir

stilt til rådighet, kom i skyggen av hennes refs av studentene. For det «virker som folk synes det var litt modig sagt». At en gjeng lærere i høyere utdanning vil ha andre typer studenter, er ikke så overraskende. Sånt er læreværlesesprat jeg selv har deltatt i. Men den offentlige samtalen trenger noe annet.

Utdanningsimperativet

For er det slik at titusener av unge mennesker faktisk *velger* å legge skjebnen sin i et system som karakteriserer dem som uselvstendige uten vurderingsevne, eller som gir dem C? En karakter som, på tvers av det alle skjønner, beskrives som en «jevnt god prestasjon»? Det må være noe annet enn frie valg og glede som ligger under at mennesker fra de er ett år, til de nærmer seg 30, er underlagt lærere og forelesere som skal plassere dem på en skala. Et utdanningsimperativ. Når de unge først er sendt igjennom studieforberedende utdanning, er det ingen vei tilbake. Om de så der har fått en karakter som tilsier «lav kompetanse i faget» i en haug av fag, eller kanskje ikke minst da, er det kun i én retning denne kompetansen peker – mot tilegnelse av enda mer lav kompetanse, eller «en viss grad av vurderingsevne og selvstendighet», som en D liksom skal markere i høyere utdanning. Denne begrensede selvstendigheten kan de for eksempel erverve som lærerstudenter hos Oddveig Storstad.

AV
KARL-FREDRIK
TANGEN
førstelektor i markedsføring ved Høyskolen Kristiania.

Fordømming og sortering

Når jeg trekker fram karakterene slik, er det fordi de viser både tvangen, makten og alvoret særlig de elevene som havner nede på skalaen, blir utsatt for. De som statistikken kan forutse på bakgrunn av familie, og som kun i særtillfeller kan bryte strukturen. For hierarkisering og sortering er skolens iboende samfunnsfunksjon. Christie viste til sosiologen Tore Lindbekk, som betraktet skolen som en institusjon som legitimerer forskjeller. Dens funksjon er å «innarbeide» kriteriene som

åpner for at barn med foreldre fra høyere klasser inntar samfunnets høyere stillinger, «som «rettferdige kriterier». Om de ikke faktisk er rettferdige, blir den ideelt sett mulighetsskapende skolen også en undertrykkende institusjon. Alvoret som kommer når skolen fordømmer, sorterer og preger en livsbane, er dessuten et slags brudd med skolens etymologiske historie. Skole kommer av ordet for fritid, mens det er tvang og alvor som dominerer.

Bejaende begeistring

Også høyere utdanning opererer begrepsmessig i en stolt tradisjon. «Akademikere» og «akademia» har sitt opphav i filosofskolen i den tidligere olivenlundens «Akademeia», og dette akademiet var preget av skeptisisme. Så skeptiske skulle filosofene være at de til og med skulle være skeptiske til sin egen skepsis. Selv om en slik posisjon inviterer til en Monty Python-sketsj, er det en arv å ta med seg. Akademia må hele tiden utfordre seg selv og sin berettigelse. I det siste har flere sentrale representanter for norsk høyere utdanning demonstrert en motsatt tilnærming til seg selv. En bejaende begeistring for hva høyere utdanning kan få til.

«Aller grellest blir det når vinklingen er at det særlig er studentene som er høyere utdannings problem.»

KRONIKK & DEBATT

Send debattinnlegg og kronikkforslag til kjetil.brottveit@forskerforum.no.
Maks lengde på kronikk: 9000 tegn med mellomrom. Honorar for trykte kronikker: kr 2000. Maks lengde på debattinnlegg: 7000 tegn med mellomrom, men kortere innlegg har større sjanse for å bli trykket. Debattinnlegg honoreres ikke.

«Når de unge først er sendt igjennom studieforberedende utdanning, er det ingen vei tilbake.»

Som når dekan Casper Rasmussen ved NMBU i Khrono, bransjemagasinet til høyere utdanning, 26. mars i år skriver: «Gjør Norge til verdens best utdannede befolkning.» Han har en enorm smørbrødtype av ting høyere utdanning bidrar med, for eksempel «økonomisk produktivitet og vekst», «innovasjon og teknologisk utvikling», «endringsevne» og «demokratisk deltakelse og samfunnsengasjement».

Eller når OsloMets rektor Christen Krogh sammen med dekan for helsefag Marit Kirkevold skriver om det de kaller debatt om «hva vi skal med kunnskap i profesjonsutdanningene våre» i Klassekampen. De slår tilbake mot kritikken av sykepleierutdanningen som for lite jordnær og sammenlikner kritikken med å kritisere selveste Florence Nightingale: «Ingen kritiserte henne for å være for akademisk. Til det reddet hun for mange liv.»

Misbruk av akademisk tradisjon

For å ta det siste først – de gir en feilaktig framstilling av kritikken av sykepleievitenskap. I hvert fall den morsomste og spiseste, som kom fra litteraturviter Cathrine Krøger da hun utdannet seg til sykepleier etter mange år som bokanmelder. Kritikken går ikke på at sykepleierutdanningen er for akademisk, men at den i prosessen for å bli mer akademisk påtvinger studentene «banaliteter» og misbruker akademisk tradisjon. Det er ikke en kritikk av det akademiske, men det «akademiske». Og å tvinge store deler av de unge generasjonene inn i «akademiske» institusjoner er et slags overgrep. Når samfunnsdebatten og middelklassefagforeningene har fått gjennomslag for at det er rettferdig at lengre utdanning skal rett-

ferdiggjøre høyere lønn, ligger det i kortene at jobb etter jobb vil kalle seg profesjon og jasse opp lengden.

Innovasjon som løsning

For det andre er påberopelsen av Nightingale historieløs og klasseblind. Hun vokste opp i en overklassefamilie og ble lært opp hjemme, ikke på et universitet som på noe som helst vis kan sammenliknes med OsloMet med over 20 000 studenter, hvorav mange fra hjem som har gitt dem begrenset akademisk bagasje. Det er disse som må få noen D-er for å tenke at det er rettferdig at overklassens barn som studerer medisin ved UiO, blir deres overordnede når de siden får jobb på et sykehus.

Dekan Rasmussens NMBU får være sammen med UiO og tre andre «gamle» universiteter i den såkalte U5-gruppen, som konspirerer mot enda nyere universiteter. Den gamle Landbrukshøgskolen sliter med å rive seg løs fra fjøset og bli likeverdig med de andre i U5, som Universitetet i Oslo, som i stillingsannonsene sine vektlegger at de er «en viktig samfunnsaktør». Løsningen er «innovasjon». Og de «fleste forskere på innovasjon vil nok være enige om at det å samle mange kompetente mennesker vil bidra til å drive innovasjon og teknologisk framgang og på den måten bidra til å løse samfunnsproblemer og skape nye muligheter for vekst og utvikling». Eller så kan innovasjon bidra til å kjøre verden utfor stupet. Blant de mest omtalte norske innovasjonene er granatharpunen, som ga Norge en verdensledende rolle i massakren av sjøpattedyr. I nyere tid har norske innovasjoner i dyphavsteknologi åpnet for å brenne enda mer fossilt drivstoff fra havbunnen.

Motstemmer blir skvist

De utdanningsbeigestrede stemmene står ikke uimotsagt. Også i dag skriver representanter fra høyere utdanning tekster i den skeptiske tradisjonen. Antologien *Universitetskamp*, redigert av Aksel Tjora, tar tak i hele universitetsveksten, Kim Gunnar Helvig er ideologikritisk i Nytt Norsk Tidsskrift og viser hvor grunn forestillingen om «kunnskapssamfunnet» er. Fra NTNU lufter Elise Farstad Djupedal stadig interessante funn fra sitt doktorgradsarbeid om hvordan skolegang har tatt over barns liv de siste tiårene.

Hvis det er «innovasjon» som skal rettferdiggjøre høyere utdannings sentrale plass i samfunnet og alles livsbane, stakkars oss. I dag er det innenfor fiskeoppdrett norske innovasjoner skaper norsk vekst på bekostning av verdens tilstand. Og som noe av den viktigste kritikken av forskning har vist, er norske forskere villig med på dansen oppdretterne finansierer og styrer. I boka *Den nye fisken* viser de halvstuderte journalistene Kjetil Østli og Simen Sætre det uheldige samarbeidet mellom oppdrettsnæringen og forskere og hvordan akademiske motstemmer blir skvist og jaget ut av landet.

Besatt av vekst

Mindre høyere utdanning i verden hadde gjort livet lettere for mange, gitt flere veier til kunnskap og gjort at færre institusjoner kavet for å tiltrekke seg studenter. Jeg ser en rekke fine ting med høyere utdanning. På samfunnsnivå, men også i egen jobb som foreleser og veileder. Noen studenter bruker utdanningen til å lære å se verden på en annen måte, får røsket opp i illusjoner, lærer seg metoder og får verktøy til å klare seg i (arbeids)livet. Men som akademikere er ikke jobben å drive omdømmearbeid for egne institusjoner. Vi bør tilslutte oss den intellektuelle, skeptiske og frie tradisjonen. Som blir ofret når høyere utdanning er besatt av å produsere vekst, arbeidere og innovasjoner.

Profesjonsmelding på ville veier

Hvilken kunnskap er riktig og viktig? Svaret er ikke å erstatte forskningsbasert kunnskap med ren yrkeserfaring, mener debattantene.

AV **CHRISTIAN THUE BJØRNDAL**, førsteamanuensis, Institutt for idrett og samfunnsvitenskap, Norges idrettshøgskole og **LARS HARALD EIDE**, universitetslektor, Institutt for lærerutdanning og friluftslivsstudier, Norges idrettshøgskole

PROFESJONSMELDINGEN: Kunnskapsdepartementet, representert ved kunnskapsminister Kari Nessa Nordtun (Ap) og forsknings- og høyere utdanningsminister Oddmund Hoel, la fredag 5. april fram en stortingsmelding om profesjonsutdanninger i høyere utdanning. Blant høydepunktene er at regjeringen mener at profesjonsutdanningene har blitt for akademiske. De ønsker å øke tilstedeværelsen av praktikere i profesjonsfagene, forebygge praksissjokk og endre kompetansekravene for førstelektor og dosent. Alle disse tiltakene skal iverksettes innenfor de eksisterende budsjetttrammene.

Vi er enig med statsrådene i at gode studieprogrammer i et moderne utdanningssystem må integrere erfaringsbasert og forskningsbasert kunnskap på en effektiv måte. Men den antatte motsetningen mellom disse to tilnærmingene er basert

på en gammeldags forståelse av kunnskapsutvikling som kan spores tilbake til opplysningstidens begynnelse, noe de fleste akademiske fagmiljøer anser som utdatert. Dette fører til at premissene i profesjonsmeldingen virker utdaterte allerede fra starten av.

Må bruke ulike kunnskapsfelt

Det er viktig å erkjenne at alt er forankret i teoretiske antakelser. I utdanningsmiljøer, enten det er i klasserommet eller på idrettsbanen, manifesteres disse antakelsene gjennom implisitte forestillinger om læring og utvikling. Dette påvirker hva læreren fokuserer på, hvordan undervisningen planlegges, gjennomføres og evalueres, samt hvordan læreren samhandler med elevene. På samme måte utvikles forskningsbasert kunnskap ikke i et vakuum, men i samspill med virkelige hendelser og mennesker. Det er derfor avgjørende å lære studenter å trekke

veksler på ulike kunnskapsfelt for å fremme god praksis i sine yrkesroller. Samarbeid mellom academia, studenter og profesjonsfeltet er essensielt. Hvilken kunnskap er riktig og viktig? Svaret er ikke å erstatte forskningsbasert kunnskap med ren yrkeserfaring, men heller gjennom faglige diskusjoner som foregår i både akademiske miljøer og profesjonsfelt.

Forebygge «praksissjokk»

De høyere utdanningsinstitusjonene spiller en viktig rolle i å finne nye og alternative løsninger på gårtdagens, dagens og morgendagens utfordringer. De flytter grensene for hva som er mulig, og utvider handlingsrommet i både teori og praksis. Dette er spesielt viktig i dagens samfunn, hvor profesjonskulturer først og fremst er eksperter på å reproducere seg selv, med både styrker og svakheter.

Vi er enig med statsrådene

i at det er avgjørende å sikre at studenter får tilstrekkelig praksiserfaring både i løpet av studiene og gjennom dem. Dette gjøres allerede i profesjonsutdanningene gjennom praksisplasser og yrkeserfaring på ulike tidspunkter i studieløpet. I en tid hvor det er økende press på effektivitet i studieprogrammene, kan det være begrenset med tid til praksisbasert undervisning som krever tett veiledning. Det er derfor vanlig at studenter selv søker relevant arbeidserfaring utenfor rammen av studieprogrammet. For å forebygge praksissjokk er det viktig å tilrettelegge for styrket veiledning og oppfølging, men det er vanskelig å se hvordan dette kan løses innenfor de eksisterende budsjetttrammene. Det er også nødvendig å sikre at studentene får en positiv start på arbeidslivet. Dette kan oppnås ved å tilføre økte ressurser til profesjonene selv, noe som vil resultere i mer tid til færre arbeidsoppgaver. Profesjonsmeldingen er i beste fall en avledning.

Må kreve førstekompetanse

I stedet for å erstatte akademikere med folk med lang fartstid fra yrkesfeltet bør vi fremme et samarbeid der partene kan dra nytte av hverandres kom-

«Kjernevirksomheten kveles langsomt av statlig underfinansiering.»

petanse. Dette kan oppnås ved å gi de med lang erfaring fra praksisfeltet muligheten til å utvikle forskningskompetanse. Samtidig bør akademikere gis muligheten til å engasjere seg i praksisrettet forskning, formidling og veiledning. Dette vil kreve en gjensidig utveksling og deling av kompetanse og erfaring, noe som vil kreve investeringer i både tid og ressurser. Kravet til førstekompetanse i dosentstilling er avgjørende for å utvikle praksisrettet førstekompetanse og sikre likestilte nivåer mellom ulike akademiske stillingsnivåer. Hvis noen institusjoner sliter med å rekruttere et tilstrekkelig antall førstekompetente innenfor fagmiljøet, bør vi strategisk styrke både mulighetene og arbeidsvilkårene for å utvikle førstekompetanse, samt tilby attraktive stillinger og kvalifikasjonsløp hvor den kan anvendes. Alternativt kan det virke som et skjult motiv er å ansette flere i stillinger med mindre tid til forskning og mer tid til under-

visning, noe som potensielt kan gi store kostnadsbesparelser for departementet når målstyringen utelukkende er knyttet til studiepoengproduksjon.

Styrk finansieringen!

På Norges idrettshøgskole har vi lang erfaring med å integrere erfarings- og forskningsbasert kunnskap i vår undervisning og forskning. Vi opplever fortsatt en positiv utvikling med høye søkertall og studenttilfredshet, samtidig som vi er verdensledende på forskning innenfor idrett og fysisk aktivitet. Dessverre opplever vi, som mange andre universiteter og høyskoler, at kjernevirksomheten langsomt kveles av statlig underfinansiering. En styrking av finansieringen vil være avgjørende for å opprettholde kvaliteten på utdanningen ved universiteter og høyskoler i fremtiden. Statsrådene er hjertelig velkomne på besøk på Sognsvann hvis de trenger inspirasjon. Profesjonsmeldingen kan de la ligge hjemme.

Bli med på å forme kunnskapssektoren! Ledig stilling som journalist i Forskerforum

Forskerforum er et ledende nyhets-, reportasje- og debattmedium for kunnskapssektoren, utgitt av Forskerforbundet. Vi søker etter en dyktig journalist til å bli en del av vårt engasjerte redaksjonsteam.

Som journalist i Forskerforum vil du skrive nyheter, reportasjer og debattinnlegg om forskeres vilkår, høyere utdanning og forskning. Du vil også ha ansvar som nettansvarlig, hvor du planlegger saker, følger opp andre journalister, redigerer og publiserer innhold.

Vi søker etter kandidater med relevant høyere utdanning og gode journalistiske ferdigheter. Du bør være samfunnsengasjert, ha sterk skriveevne og interesse for kunnskapssektoren. Erfaring med nettedigering, sosiale medier og fotoredigering er en fordel.

Forskerforum inngår i Forskerforbundets sekretariat med over førti ansatte sentralt i Oslo. Vi tilbyr gode muligheter for faglig utvikling, hjemmekontor, subsidiert kantinetilbud, svært god pensjonsordning og gode lønnsvilkår.

Send søknad med CV og attester til post@forskerforbundet.no innen 14. mai 2024

Kontakt redaktør Kjetil A. Brottveit på mobil 920 52 930 for spørsmål om stillingen.

Bli med på å forme debatten om kunnskapssektoren!
Vi ser frem til å motta din søknad!

Gas Detection Solutions for Laboratories and Gas Storage

**OX-600
Stand Alone O2
Deficiency Monitor**

**M2A
Stand Alone
Transmitter**

**Series 6000
Single channel
Wall mount Controller**

Tlf: (47) 55 51 07 70 - Switch Board Cell: (47) 930 22 485
e-mail: post@instrumentservices.no www.instrumentservices.no

Gjesterkribentene skriver sant og subjektivt om forskning. De faste gjestene er John Peter Collett, Helga Eggebø, Oddveig Storstad og **Lorenz Khazaleh**.

Tidsskrifter er viktigere enn noensinne

Ipåskeferien, da det endelig var tid for slikt, fikk jeg lyst til å oppdatere meg på forskningsfronten. Ellers reker jeg bare å høre podkaster på vei til og fra språkskolen der jeg underviser. Å oppdatere seg viste seg ikke å være så lett. Nyhetsøket «antropologi», som i nettets glansalder for 10–20 år siden kunne gi meg timevis av inspirasjon, følte som bortkastet tid. Søket ga enda færre treff enn sist jeg søkte. En av de få sakene uten betalingsmur handlet om at Universitetet i Kent legger ned antropologifaget! Like lite lystig begynte bloggøket. En av de viktigste antropologibloggene, Anthrodendum, er blitt historie – etter 18 år på nett. På Antroperspektiv, bloggen til Sveriges Antropologförbund skriver Ulf Hannerz, en av fagets nestorer, lite henrykt om en lederartikkel i Dagens Nyheter. Der ble antropologien framstilt som lite relevant for samfunnet. Grunnen er, tror Hannerz, at antropologer i Sverige nesten ikke lenger skriver på svensk. «Så vad ska vi nu göra?», spør han og svarer: «Mera 'både och'! Skriva för världens antropologer på engelska, men för en större läsekrets hemma på svenska. Det gäller nog också DIG som just nu läser detta.»

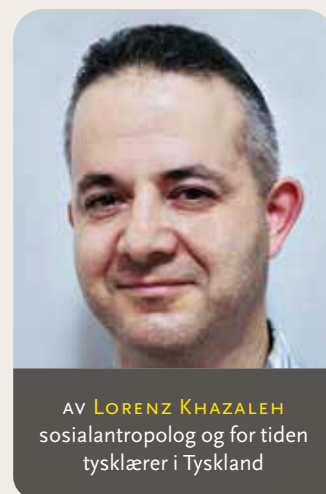
Dypdykket ned i tidsskriftene var heldigvis ikke like skuffende. Tvert imot! Jeg ønsket at ferien varte lenger. Listen over fristende artikler holdt nemlig på å vokse. Og jeg har ikke engang tittet nok på portalen idunn.no, en skattkiste og for en stor del på norsk! Tidsskriftene har – med god grunn – fått mye pepper de siste årene. De er blitt kritisert for å være dyre, fordi man betaler mye enten for å lese eller for å publisere. Dessuten resulterer publiser-eller-forsvinn-doktrinen i en overproduksjon som degraderer tidsskriftene til en dumpingplass for tekster.

«Trenger vi egentlig tidsskriftene», spurte Forskerforum derfor for tre år siden. Isteden begynte jeg å tenke: Kan – eller bør – ikke tidsskriftene i dag være viktigere enn noensinne? Mens avisene har stengt ned tilgangen til kunnskap, har tidsskrifter verden over åpnet opp, også innen antropologien. Mange av dem er av det idealistiske slaget, drevet av forskere som er opptatt av at kunnskap bør være fri. Her fant jeg det beste lesestoffet. De mindre tidsskriftene, som finske Suomen Antropologi, skotske Medicine Anthropology Theory (MAT) og engelske Anthropology Matters, ser seg som motpoler til

den rådende akademiske kapitalismen og krever ikke penger fra hverken lesere eller forfattere. Leser du forordene, får du en anelse om gløden som driver dem. I forordene finner du ikke bare en oppsummering av artiklene, men også tidsskriftets sjel. Du lærer: Til tross for nyliberalismens kolonisering av akademia finnes det fortsatt mange forskere som brenner for noe annet enn publiseringspoeng og impact factor! Ambisjonen er en vitenskap som inkluderer mennesker utenfor akademia ved hjelp av godt språk og eksperimentelle presentasjonsformer (selv om de fortsatt har en vei å gå). For hva er vitsen med et demokrati uten en opplyst offentlighet?

Men er ikke vitenskap ofte litt for sært? Ikke i det hele tatt, insisterer MAT-redaksjonen og viser til den store rekkevidden til artiklene. Interessen er der! Gløden blir ikke mindre når vi forlater Europa og tar en titt på Vibrant, bladet til den brasilianske antropologiforeningen. I lang tid har de vært opptatt av å holde ved like en «global antropologisk dialog» som utfordrer det amerikansk-britiske hegemoniet i faget. I de siste utgavene finner vi mye engasjert forskning om livet under den høyreekstreme regjeringen i Brasil. Samtidig utforskes relasjonen mellom antropologien og andre disipliner, som matematikk og ingeniørvitenskap.

Mens jeg allerede gleder meg til sommerferien ...

AV **LORENZ KHAZALEH**
sosialantropolog og for tiden
tysklærer i Tyskland

«Hva er vitsen med et demokrati uten en opplyst offentlighet?»

Vil verne forskning i Grunnloven

Den frie forskningen trenger et sterkere vern, mener Forskerforbundets Landsråd. I en uttalelse oppfordrer de Stortinget til å løfte vitenskapelig og kunstnerisk frihet inn i Grunnloven.

Den akademiske friheten er i dag lovfestet i Universitets- og høyskoleloven, en særlov for universiteter og høyskoler. Et hovedpoeng for Landsrådet er derfor at bare en liten del av norsk forskning har et rettslig vern.

– Våre tillitsvalgte er bekymret for den utviklingen vi har sett i mange land, med et sterkt press på akademisk frihet og begrensninger på den frie forskningen. Flere land har valgt å gi den frie forskningen et grunnlovsværn, og nå ber vi om det samme her, sier forbundsleder Guro Elisabeth Lind. Hun har tidligere tatt til orde for en slik grunnlovfesting, sammen med Norsk Studentorganisasjon.

– Tillitsreformen ble en flopp

– **Jeg tror løftet** om en tillitsreform i offentlig sektor var en viktig grunn til at dagens regjering ble valgt. Hundretusenvis av offentlig ansatte var lei unødvendige rapporteringskrav, tidstyver og manglende medbestemmelse, og savnet tid og handlingsrom til å bruke sitt faglige skjønn til beste for elever, pasienter og studenter, sier Forskerforbundets leder Guro Elisabeth Lind.

Snart tre år etter stortingsvalget i 2021, har lite skjedd.

– Flere ganger har vi etterlyst regjeringens oppfølging av reformen. Jeg har blitt stadig mer bekymret for at tillitsreformen i virkeligheten er de rød-grønnes svar på Solberg-regjeringens ABE-kutt. Fasit etter

snart tre år er usanset at våre medlemmer verken har fått mer tid til kjerneoppgavene, større faglig handlingsrom eller økt medbestemmelse, sier Lind.

Vil styrke dialogen med lokallag og tillitsvalgte

Generalsekretær Birgitte Olafsen inviterer til digitale møter med lokallag og tillitsvalgte. Mål: Bedre informasjonsflyt og bedre støtte til lokallagene. De tillitsvalgte vil få invitasjoner til møtene, som skjer digitalt og varer en time.

Forskerforbundet har rundt 280 lokallag – fra de største med over 2000 medlemmer, til de minste med bare tre. Og for tillitsvalgte under tidspress er det ikke alltid så lett å få med seg hva som skjer sentralt, eller å ta sine lokale bekymringer videre. Nå vil generalsekretær Birgitte Olafsen styrke dialogen med lokallagene, og hun starter med de minste.

– Vi kan bli flinkere til å informere lokallagene, og vi kan gjøre det lettere for de lokale tillitsvalgte å luften bekymringer og ideer med oss. Derfor starter vi nå en møterekke der vi vil invitere alle lokallag til dialog, sier hun.

Pensjonsforliket: hva innebærer endringene for deg?

Stortingsflertallet har kommet til enighet om en avtale som innebærer flere vesentlige endringer i pensjonssystemet. I et sammendrag på våre nettsider tar vi sikte på å belyse de viktigste endringene som nå er på trappene.

Mange av Forskerforbundets medlemmer lurer på om dette innebærer at man nå kan – eller må – stå i jobb lenger enn før. Det korte svaret på dette er nei. Endringene

kommer, men de trer ikke i kraft før i 2026.

Forskerforbundet har mange medlemmer som ønsker å kunne arbeide videre etter fylte 70. Forliket innebærer at man skal kunne stå to år lengre i jobb uten at det krever enighet med arbeidsgiver. Dette er arbeidstakere med høy kompetanse og som fortsatt har mye å bidra med. Utvidelsen kan bidra til at eldre arbeidstakere verdsettes mer enn i dag.

Ny ledelse i FFTA

FFTA er Forskerforbundets forening for teknisk/administrativt personale. Nylig hadde de sitt årsmøte i Trondheim, hvor det blant annet ble valgt ny ledelse.

Ny leder er Trym N. Holbek (bildet), som til daglig arbeider som seniorrådgiver ved Universitetet i Stavanger. Han er opptatt av å løfte fram det viktige arbeidet teknisk-administrativt ansatte gjør.

– Skal vi forbedre våre lønns- og karrieremuligheter, må vi synliggjøre kompetansen vår og hvor viktig den er for at kunnskapssektoren skal løse sitt samfunnsoppdrag, sier Holbek. Han overtar ledervetet etter James Hosea ved NHH.

– Jeg er opptatt av å videreføre det flotte arbeidet min forgjenger og styret har gjort, og skape et godt samarbeid både innad i FFTA og med resten av Forskerforbundet. Det er utrolig viktig å involvere folk i prosesser, så alle opplever å ha en stemme og kan ha et eierskap til de beslutningene som tas, sier Holbek.

Under 40 år? Få Boliglån Ung hos Nordea

Er du under kan du fremdeles få Boliglån Ung-fordeler, dersom du flytter lånet til Nordea før 1. juli 2024. Nordeas rådgivere står klare til å ta deg imot, og kan tilby en av markedets aller laveste boliglånsrenter. Du finner mer informasjon om medlemstilbudene fra Nordea på våre nettsider forskerforbundet.no.

FORSKERFORBUNDET

- er landets største og ledende fag- og interesseorganisasjon for ansatte i forskning, høyere utdanning og kunnskapsformidling.
- har over 25 000 medlemmer og er tilsluttet Unio – hovedorganisasjonen for universitets- og høyskoleutdannede.
- arbeider for høyere lønn og bedre arbeidsvilkår for medlemmene.

KURS OG SEMINARER

Tillitsvalgtopplæring og seminarvirksomhet tilhører vår kjerneaktivitet, og er en viktig forutsetning for arbeidet i Forskerforbundet. I år tilbyr vi en kombinasjon av kurs med fysisk oppmøte og digitale kurs/webinar. Alle med verv i lokallag og foreninger kan melde seg på våre kurs og seminar. Følg med på våre nettsider for oppdatert kursprogram: forskerforbundet.no/kurs.

VERV EN KOLLEGA

Kjenner du noen som kan bli medlem i Forskerforbundet? Verv en kollega i dag og få vervepoeng som kan tas ut i form av gavekort. Jo flere du verver, jo mer får du i premie: 500 kr. for ett nytt medlem, 1 500 kr. for to, og deretter 500 kr. for hvert ekstra medlem du verver. På Min side finner du oversikt over dine vervinger og din poengsaldo.

FORSKER FORBUNDET

Følg oss!

facebook.com/forskerforbundet
twitter.com/Forsker

@forskerforbundet

FORSKERFORBUNDETS HOVEDSTYRE 2022–2024: Guro Elisabeth Lind, Oslo universitetssykehus (leder), Kristian V.E. Mollestad, Presteforeningen (nestleder), Ann Cecilie Bergene, NIFU, Kristin Lofthus Hope, Høgskulen på Vestlandet, Belinda Eikås Skjøvstad, Universitetet i Oslo, Tord Mjøsund Talmo, NTNU, Hugues Verdure, UIT Norges arktiske universitet, Tony Burner, Universitetet i Sørøst-Norge (1. vara), Bente Ovèdie Skogvang, Høgskolen i Innlandet (2. vara), Brynjar Kulset, Nasjonalbiblioteket (3. vara) | **SEKRETARIATET:** Generalsekretær: Birgitte Olafsen.

STAB: Kommunikasjonsleder Lars Kolltveit, informasjonsleder Unn Rogamo, spesialrådgiver Synne Freberg | **ARBEIDSLIVSAVDELINGEN:** Avdelingsjef Bjørn T. Berg, fagsjef Jorunn Dahl Norgård, spesialrådgiver Kari Folkenborg, spesialrådgiver Jon Wikene Iddeng, spesialrådgiver Åshild Olaussen, forhandlingsjef Jorunn Solgaard, advokat/spesialrådgiver Ingvild Irgens-Jensen, seniorrådgiver Petter Sommervold, spesialrådgiver Lene Ståhl, seniorrådgiver Bjørge Sundøy | **JURIDISK AVDELING:** Avdelingsjef/advokat Mariann Helen Olsen, advokat Christoffer Hjelde, advokat Eirik Kollerøy, advokat Hildur N. Nilssen, advokat Asmund Riegels, advokatfullmektig Balrin Kaur Bisal | **ORGANISASJONSAVDELINGEN:** Organisasjonssjef Joar Flynn Jensen, seniorrådgiver Nina Fjeld, seniorrådgiver Cecilie Frich, seniorrådgiver Brit Helen Hesselberg, rådgiver Rita Kvæl | **ADMINISTRASJONSAVDELINGEN:** Administrasjonssjef Kjetil Mørk, konsulent Magnus Prestaasen, rådgiver HR & administrasjon Ane Rinnaas Skusest, konsulent Marit Sømmer, IT-rådgiver Øyvind Åsebøstøl, seniorcontroller Lina Haugland, rådgiver HR & lønn Elisabeth Johansen, controller Sofie Myrland Kjellgren, regnskapskonsulent Tore Sandnes, fagansvarlig medlemsservice Linda Pettersson, konsulent Trinlise Aikio, seniorkonsulent Hans Askildsen, konsulent Hans-Marius Johansen

Hvem bør vinne Hjernekraftprisen?

Har du en kollega som virkelig fortjener å bli satt pris på?
Nå kan du nominere kandidater til årets Hjernekraftpris.

Hjernekraftprisen på 200.000 kroner deles ut til et eller flere medlemmer av Forskerforbundet som har gjort en betydningsfull innsats innen forskning eller annet kunnskapsarbeid. I fjor gikk prisen til professor Karette Stensæth ved Norges Musikkhøyskole. Hun ble nominert av kollega Anders Eggen, og fikk prisen for sitt arbeid med musikkterapi nasjonalt og internasjonalt. Juryen la vekt på at Stensæth har bidratt til viktig folkeopplysning og forståelse for betydningen musikk kan ha for folks helse.

Men hvem bør vinne prisen i år? Det er det en jury ledet av Kristin Dæhli, tidligere nestleder av Forskerforbundet, som avgjør. Og de vil ha din nominasjon.

- Alle medlemmer av Forskerforbundet kan nominere og alle medlemmer kan nomineres, uavhengig av arbeidsområde, stilling og arbeidssted.
- Kriteriet for nominasjon er at vedkommende er medlem i Forskerforbundet og har gitt et betydningsfullt bidrag til forskning, kunnskapsarbeid eller kunnskapsutvikling. Det innebærer også miljøskapende og kunnskapsfremmende arbeid på egen arbeidsplass eller i eget fagmiljø. Det kan også være kandidatens evne til engasjement og nyskaping innen sitt felt, samt kandidatens bruk av allsidig og nyskapende kommunikasjon og uttrykksformer.
- Bidraget kan være et forskningsprosjekt, en utstilling, et arkiv, en innovasjon, et undervisningsopplegg, et formidlingsopplegg, innspill til en viktig samfunnsdebatt - eller noe annet samfunnsnyttig.
- Selve nominasjonen må være skriftlig og sendes til hjernekraft@forskerforbundet.no.
- Teksten må inneholde kandidatens navn, arbeidssted/institusjonstilknytning og en begrunnelse for hvorfor kandidaten fortjener prisen. Begrunnelsen må ikke overstige 1000 ord, og kan skrives på et skandinavisk språk eller engelsk.
- Frist for nominering av kandidater er 1. september 2024.

Prisen er på 200 000 kroner, samt et diplom tegnet av kunstneren Lars Fiske. Prisen blir normalt gitt til én mottaker, men kan også gis til en gruppe som har samarbeidet om et felles prosjekt.

Nominasjonene vurderes av en innstillingskomité som består av Kristin Dæhli, tidligere nestleder i Forskerforbundet, Aksel Kjær Vidnes, redaktør av forskning.no, Elisabeth Solvang Koren, avdelingsdirektør ved Norsk Maritimt Museum, og Hans-Jørgen Gåsemyr, forsker ved NUPI.

Innstillingskomiteén sender en liste med fem potensielle vinnere til Forskerforbundets hovedstyre, som utpeker en endelig vinner. Prisen deles ut på Forskerforbundets forskningspolitiske seminar 5. november.

The NAR Brain Power Award

- Is awarded to one or more members of Forskerforbundet (NAR) who, through their knowledge-based work, have made a significant contribution to society. This year's price – 200.000 NOK - will be awarded at our annual Research Policy Conference on November the 5th.
- Do you have a colleague who deserves the Brain Power Award? All members of the NAR can be nominated, regardless of discipline, occupation or work place. The deadline is September 1st. Read more about the price and the criteria on our web site.

For mye kunnskap?

Når så du sist en politiker som kjempet kunnskapens sak? En politiker som mente vi burde bruke *mer* ressurser på forskning, oppfordret unge til å ta en akademisk utdanning eller tok til orde for mer kunnskapsbasert politikk?

Mitt klare inntrykk er at det de siste årene har skjedd en politisk dreining fra å snakke *opp* verdien av kunnskapssamfunnet til å snakke *ned* betydningen av forskning og høyere utdanning:

Utdanningene er for lange. Utdanningene er for teoretiske. Utdanningene er for lite tilpasset arbeidslivets behov. Arbeidslivet har for høye kvalifikasjonskrav. Vi har en «mastersyke» med for mange overutdannede kandidater i arbeidslivet.

Kanskje det samfunnet vårt trenger nå, rett og slett er *mindre utdanning*?

Et lite kunnskapsbasert kunnskapssyn

Et slikt kunnskapssyn kommer dessverre også til uttrykk i regjeringens politikk. Nylig la regjeringen fram forslag til endringer av både opptakssystemet og profesjonsutdanningene. Målet er «mindre akademiske» utdanninger. Ett av forslagene er å fjerne forskning som kvalifikasjonskrav til førstelektor- og dosentstillingen. Et annet er å fjerne muligheten til å søke opprykk fra høyskole- eller universitetslektor til førsteamanuensis. Samtidig fjernes karakterkrav til sykepleierutdanningen.

Disse endringene er, ikke overraskende, lite kunnskapsbaserte. Prorektor Silje Fekjær ved Oslomet tok i et debattinnlegg i avisa Khrono opp spørsmålet om *hvem* det er som profesjonsutdanningene har blitt for akademiske for. Hun påpekte: Ikke for arbeidslivet, som er godt fornøyd med kandidatene som utdannes. Og ikke for studentene, som først og fremst ønsker seg bedre *sammenheng* mellom teori og praksis.

For der regjeringen ser en motsetning mellom praksis og teori, er en slik motsetning meningsløs for de fleste studenter og undervisere. De vet at utdanningen blir best når det akademiske og det praktiske spiller på lag og styrker hverandre gjennom utdanningsløpet.

En seiglivet myte

Vi får ikke bedre lærere, sykepleiere og ingeniører av å svekke den akademiske delen av profesjonsutdanningen. Vi får heller ikke et bedre arbeidsliv av at norske arbeidstakere utdanner seg mindre. Gang etter gang slås ideen om en «mastersyke» tilbake med fakta (masterkandidater får seg jobb, arbeidsgiverne er godt fornøyd med dem, og Norge har *færre* med mastergrad enn sammenliknbare land), men fortsatt ser politikere fra begge sider av høyre-venstre-aksen seg tjent med å opprettholde en seiglivet myte om en overutdannet befolkning. Sannheten er at bare om lag en tredjedel av oss (36,9 prosent) har høyere utdanning.

Ønsket om mer «relevante» utdanninger fikk sitt hittil mest håpløse uttrykk da Ap og Sp i 2020 fant sammen med FrP og mot advarslene fra en samlet sektor vedtok i Stortinget at finansieringssystemet i høyere utdanning skulle belønne «relevant arbeid etter endt studie». Forslaget er siden lagt bort.

Men tenkningen bak lever i beste velgående. I fjor kom for eksempel en stortingsmelding der regjeringen påla universitetene og høyskolene å «flytte ressurser mellom fagfeltene for å i større grad imøtekomme det arbeidslivet etterspør».

AV GURO ELISABETH LIND,
leder i Forskerforbundet

«Det har skjedd en politisk dreining fra å snakke opp verdien av kunnskapssamfunnet, til å snakke ned betydningen av forskning og høyere utdanning.»

Alt skal gå fort, og være nytteorientert. Høyere utdanning er først og fremst noe vi driver med for å løse arbeidslivets løpende behov. Altfor få politikere løfter fram akademias brede samfunnsoppdrag og uavhengige, kritiske rolle i det norske demokratiet. Og altfor få kjemper for den frie, langsiktige grunnforskningen som skal bidra til å løse de store samfunnsutfordringene. Også de vi ennå ikke vet vi står overfor.

Det er selvsagt ikke noe mål at alle har høyere utdanning. Norge trenger både gode masterkandidater og gode fagarbeidere. Men det må være et mål at den forskningsbaserte kunnskapen vi faktisk har, legges til grunn for utviklingen av samfunnet vårt. Politiske beslutninger må bli mer kunnskapsbaserte, slik at vi bruker knappe ressurser best mulig. Skole, helse, justis og andre viktige offentlige tjenester må i større grad ta opp i seg den kunnskapen vi har. Og selvfølgelig må også utdanningene selv være forskningsbaserte.

Vi trenger mer forskning til beste for samfunnet vårt, og vi trenger flere kunnskapsrike arbeidstakere som kan sette den ut i livet. Og gjerne noen politikere som heier på dem.

Forskerforum der du er

- Forskerforum kan også leses på nettbrett og mobil
- Last ned appen gratis fra App Store eller Google Play
- Kan leses uten å være tilkoblet nett

